

**VUOROVAIKUTUS KASVOKKAISISSA
VERTAISTUKIRYHMISSÄ**

Hanne Joenaho

Puheviestinnän pro gradu -tutkielma

Syksy 2012

Viestintätieteiden laitos

Jyväskylän yliopisto

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty HUMANISTINEN	Laitos – Department VIESTINTÄTIETEIDEN
Tekijä – Author Hanne Joenaho	
Työn nimi – Title VUOROVAIKUTUS KASVOKKAISISSA VERTAISTUKIRYHMISSÄ	
Oppiaine – Subject Puheviestintä	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year Syksy 2012	Sivumäärä – Number of pages 72
Tiivistelmä – Abstract <p>Tutkimuksen tavoitteena oli systemaattisen kirjallisuuskatsauksen keinoin selvittää, miten kasvokkain kokoontuvien vertaistukiryhmien vuorovaikutusta on tutkittu, ja kuvata, mitä siitä on saatu selville. Katsaus kartoitti aiheenmukaista tutkimustietoa kooten, jäsentäen ja arvioiden tutkimusten aiheita, menetelmiä ja tuloksia.</p> <p>Vertaistukiryhmällä tarkoitettiin tässä yhteydessä mitä tahansa tietoisesti perustettua, vapaaehtoiseen vertaisuuteen perustuvaa ja kasvokkain kokoontuvaa ryhmää, jonka jäsenten elämästä löytyy jokin yhdistävä tekijä, jonka toiminta on jollain tasolla tavoitteellista ja joka tuottaa jäsenilleen sosiaalista tukea ja yhteisöllisyyden tunnetta. Ryhmän vuorovaikutuksella taas viitattiin kaikkeen kasvokkain tapaavassa ryhmässä ilmenevään viestintään, niin interpersonaalisella kuin koko ryhmänkin tasolla.</p> <p>Tutkimuksen materiaali koostui 30 tieteellisestä tutkimusartikkelista, jotka koottiin systemaattisen kirjallisuuskatsauksen ja rajatun lisämateriaalin kartoituksen kautta. Artikkelit valittiin vertaistuki-, vuorovaikutus- ja kasvokkaskriteerin perusteella ja käsiteltiin laadullisen sisällönanalyysin vaiheita noudattaen.</p> <p>Artikkeleiden tutkimukset tarkastelivat lähinnä ryhmien merkitystä vuorovaikutuksen kontekstina sekä niiden sisäisiä prosesseja ja yksilötason vaikutuksia. Tutkituimpia ilmiöitä olivat erityisesti diskurssi, narratiivien käyttö, jakaminen sekä ryhmien auttavat piirteet. Tutkimuksissa oli käytetty enimmäkseen laadullisia menetelmiä, joista suosituimpia olivat tapaustutkimus ja etnografia. Määrällisiä menetelmiä oli käytetty harvemmin.</p> <p>Katsauksen perusteella vertaistukiryhmien tutkimus viestinnän alalla on vielä hyvin rajallista. Jatkossa on kuitenkin syytä kiinnittää entistä tarkempaa huomiota huolelliseen käsitteenmäärittelyyn, jotta erilaisia ryhmiä sekä niiden toimintaa ja vaikutuksia voisi tutkia ja vertailla tarkoituksenmukaisemmin. Puheviestinnän näkökulmasta konteksti tarjoaa monia mahdollisuuksia lisätutkimukselle.</p>	
Asiasanat – Keywords kirjallisuuskatsaukset, oma-apuryhmä, puheviestintä, vertaisryhmä, vertaistukiryhmä, vuorovaikutus	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopisto / Viestintätieteiden laitos	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	VERTAISTUKIRYHMÄ	4
2.1	Vertaistukiryhmän käsite	4
2.2	Käsitteen määrittelyä	6
2.3	Vertaistukiryhmätoiminnan historia	8
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	11
3.1	Systemaattinen kirjallisuuskatsaus	11
3.2	Artikkeleiden valinta	16
3.3	Laadullinen sisällönanalyysi.....	21
3.4	Materiaalin kuvailu.....	23
4	TULOKSET	24
4.1	Tutkitut vertaistukiryhmät	24
4.2	Tutkimuksissa tarkastellut ilmiöt.....	28
4.3	Tutkimuksissa käytetyt menetelmät	33
4.4	Tutkimusten tuottamat tulokset	40
5	JOHTOPÄÄTÖKSET	46
5.1	Vertaistukiryhmien vuorovaikutus	46
5.2	Arviointi.....	50
5.3	Katsaus eteenpäin	55
	KIRJALLISUUS	59
	MATERIAALI	63
	LIITTEET	67
	Liite 1: Tutkimusmateriaalin tiedot	
	Liite 2: Tutkimuksissa tarkastellut ilmiöt ja saadut tulokset	
	Liite 3: Tutkimuksissa käytetyt menetelmät	

1 JOHDANTO

Vertaistukiryhmien merkitys sosiaalisen tuen tuottajana, yhteisöllisyydentunteen luoja ja kansalaisten hyvinvoinnin lisääjänä on vuosi vuodelta kasvanut ja saa edelleen jatkuvasti lisäarvoa julkisten sosiaali- ja terveyspalveluiden rinnalla. Vertaistukiryhmiä perustetaan moneen tarkoitukseen, mutta yleisimmät periaatteet ovat kaikilla samat: toiminta perustuu vapaaehtoisuuteen, vertaisuuteen ja sosiaaliseen tukeen, jonka kautta ryhmän jäsenet kannustavat toisiaan tavoitteissaan. Yksilön kokemukset sosiaalisesta tuesta, yhteisöllisyydestä ja hyvinvoinnista syntyvät ja välittyvät puheviestinnällisen näkökulman mukaan nimenomaan viestintäprosesseissa (Welch Cline 1999, 529), joten ryhmissä esiintyvällä vuorovaikutuksella on olennainen rooli vertaistukiryhmien toiminnassa ja sen aikaansaamissa vaikutuksissa.

Tutkimusten perusteella vuorovaikutuksessa välittyvän sosiaalisen tuen saaminen on yhteydessä esimerkiksi yksilön sairastavuuteen, paranemiseen ja selviytymiseen (Mikkola 2006, 36). Samoin vertaistukiryhmätoiminnan on todettu tuottavan hyvinvointia edistäviä tuloksia, vaikka tutkimukset kertovatkin vain vähän siitä, mitä lisäarvoa ryhmämuotoinen vertaistukitoiminta tuo interpersonaalisesti välittyvään sosiaaliseen tukeen (Welch Cline 1999). Joka tapauksessa vertaistukiryhmissä tapahtuvan vuorovaikutuksellisen ihmisten kohtaamisen on todettu olevan yksilöön merkittävästi vaikuttava tapahtuma.

Vertaistukiryhmä on siis moneltakin kannalta kiinnostava ja merkityksellinen konteksti vuorovaikutusilmiöiden tutkimiseen, ja siksi valitsin pro gradu-tutkielmani aiheeksi vertaistukiryhmissä tapahtuvan vuorovaikutuksen tarkastelun. Tarkastelemalla vertaistukiryhmiä vuorovaikutuksen näkökulmasta, niiden toimintaa voidaan ymmärtää entistä syvällisemmin ja kehittää sitä parantaen toiminnan hyvinvointivaikutuksia entisestään.

Tutkielma keskittyy nimenomaan kasvokkain kokoontuvien vertaistukiryhmien toimintaan vuorovaikutuksen näkökulmasta, joten teknologiavälitteisesti toimivat

ryhmät ja niiden vuorovaikutus on rajattu aiheen ulkopuolelle. Kuten Rainsin ja Youngin (2009) teknologiavälitteisiä vertaistukiryhmiä käsittelevä kirjallisuuskatsaus osoittaa, teknologiavälitteisten vertaistukiryhmien vuorovaikutus on viime aikoina ollut yleinen tutkimuskohde, joten halusin mieluummin paneutua vähemmälle huomiolle jääneeseen aiheeseen, joka on kuitenkin edelleen ajankohtainen. Alun perinkin vertaistukiryhmät ovat perustuneet nimenomaan kasvokkaiisiin kokoontumisiin, joissa alueellisella sijainnilla, pysyvällä kokoontumispaikalla ja toisten, ehkä jo tutuksi tulleiden yksilöiden kohtaamisella on oma funktionsa erityisesti yhteisöllisyyden ja sitä kautta myös hyvinvointivaikutusten luomisessa. Teknologian käytön lisääntymisestä huolimatta tutkimusten tulisi siis muistaa myös fyysisen läsnäolon ja kasvokkaisen vuorovaikutuksen merkitys. Sitä painottaakseni keskityn tutkielmassani erityisesti kasvokkain tapaavien vertaistukiryhmien vuorovaikutukseen ja siihen liittyviin tekijöihin.

Vertaistukiryhmällä tarkoitan mitä tahansa tietoisesti perustettua, vapaaehtoiseen vertaisuuteen perustuvaa ja kasvokkain kokoontuvaa ryhmää, jonka jäsenten elämästä löytyy jokin yhdistävä tekijä, jonka toiminta on jollain tasolla tavoitteellista, ja joka tuottaa jäsenilleen sosiaalista tukea ja yhteisöllisydentunnetta. Tutkielma ei käsittele vain tietynsisältöisiä vertaistukiryhmiä, kuten tietyn sairauden kanssa kamppailevien tai yksinäisyydestä kärsivien ryhmiä, sillä pyrin saamaan aiheesta mahdollisimman kattavan ja monipuolisen kuvan. Kaikki vertaistukiryhmät toimivat keskinäisen vuorovaikutuksen kautta, olipa ryhmän perustamisen syy mikä tahansa, joten vuorovaikutuksen näkökulmasta tietynlaisiin ryhmiin rajaaminen ei ole oleellista. Tutkimus siis ottaa huomioon kaikenlaiset vertaistukiryhmät niiden toiminnan sisällöistä, tavoitteista ja käytännöistä huolimatta.

Vuorovaikutuksella tarkoitan kaikkea kasvokkain tapaavassa ryhmässä ilmenevää vuorovaikutusta, kuten yksilöiden verbaalia ja nonverbaalia viestintää sekä jakamista, kuuntelua ja vastavuoroisuutta niin interpersonaalilla kuin koko ryhmänkin tasolla. Tutkimus huomioi myös esimerkiksi ympäristössä olevien tekijöiden ja ryhmän toimintaan liittyvien sääntöjen, arvojen ja roolien

vaikutuksen ryhmän vuorovaikutukseen sekä jäsenten välisiin vuorovaikutussuhteisiin, siinä määrin kuin tällaisia аспектеja nousee tutkimusmateriaalista esille.

Tässä tutkielmassa keskityn siis yleisellä tasolla tutkimaan, mitä kaikkea vertaistukiryhmien vuorovaikutuksesta tähän mennessä tiedetään. Tutkielman tavoitteena on systemaattisen kirjallisuuskatsauksen keinoin selvittää, miten kasvokkain kokoontuvien vertaistukiryhmien vuorovaikutusta on tutkittu, ja kuvata, mitä siitä on saatu selville. Katsaus kartoittaa vertaistukiryhmien vuorovaikutuksesta tuotettua tutkimustietoa kooten, jäsentäen ja arvioiden tutkimuksissa tarkasteltavia ilmiöitä, tutkimuksiin käytettyjä menetelmiä ja niistä saatuja tuloksia. Tutkielman ote on siis kokoava ja kuvaileva, sillä tavoitteena on jäsentää aikaisempaa tutkimustietoa. Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen avulla pyrin luomaan kokonaiskuvaa kyseisestä tutkimuskentästä ja löytämään siitä mahdollisia suuntauksia tai aukkoja, jotta aiheeseen liittyvä tieto olisi helpommin saavutettavissa myös jatkotutkimusta varten.

Tutkimuksen materiaali koostuu aiheenmukaisesti rajatun systemaattisen kirjallisuushaun tuloksena löytyvistä viestinnän alan tutkimusartikkeleista, jotka täyttävät relevanssin takaavat kriteerit. Käyn materiaaliksi valikoituneet artikkelit läpi laadullista sisällönanalyysiä hyväksikäyttäen ja analyysin tuloksista muodostan synteetisemmän ja jäsenneilyn kuvauksen siitä, mitä vertaistukiryhmien vuorovaikutuksesta tällä hetkellä tiedetään. Tämän lisäksi arvioin tuloksia ja pohdin johtopäätöksissäni materiaaliin sisältyvien tutkimusten rajoitteita sekä niistä nousseita jatkotutkimusmahdollisuuksia.

2 VERTAISTUKIRYHMÄ

2.1 Vertaistukiryhmän käsite

Vertaistukiryhmästä puhutaan monissa yhteyksissä, mutta sen määrittely ei ole täysin yhtenäistynyt. Vertaistukiryhmiä perustetaan moneen tarpeeseen, joten niiden lähtökohdat, tavoitteet, toimintatavat, avoimuus ja rakenne voivat erota paljonkin toisistaan. Eri ryhmien toiminta ja vaikutukset eivät siis ole yksiselitteisesti vertailtavissa keskenään. Tämän tutkielman piirissä määrittelen vertaistukiryhmän melko löyhästi, sillä varsinaisena kiinnostuksen kohteena on niiden vuorovaikutus.

Vertaistukiryhmä voidaan ymmärtää käsitteenä monella tapaa. *Vertaisryhmä* (peer group) koostuu yksilöistä, jotka pitävät toisiaan tasavertaisina tai samanlaisina esimerkiksi kykyjen, taustojen, iän, vastuun, uskomusten, kokemusten, statuksen tai oikeuksien suhteen. Kaikki ryhmän jäsenet eivät kuitenkaan välttämättä ole jatkuvasti yhtä mieltä muiden jäsenten tasavertaisuudesta, mutta ryhmässä on avoin ymmärrys siitä, että lähtökohtaisesti näin tulisi olla. (SunWolf 2008, xii.) Tällaisia vertaisryhmiä ovat esimerkiksi opiskelijaporukat, harrasteryhmät, talon yhteiselle hiekkalaatikolle lapsineen kokoontuvat vanhemmat tai työyhteisön taukuhuoneessa tapaavat kollegat. Vertaisryhmä siis kokoaa yhteen ihmisiä, joilla on jotain yhteistä, jotka siitä syystä kokevat keskinäistä yhteisöllisyyttä ja sosiaalista tukea.

Kun halutaan korostaa nimenomaan ryhmässä saatavan sosiaalisen tuen merkitystä, voidaan vertaisryhmästä käyttää termiä *vertaistukiryhmä* (peer support group). Vertaistukiryhmästä puhutaan erityisesti silloin, kun kyseessä on varta vasten keskinäistä tukea varten perustettu ryhmä, joka keskittyy esimerkiksi jonkin tietyn sairauden, trauman, elämänmuutoksen tai muun haastavan elämäntilanteen kanssa kamppailuun. Tämä tutkielma tarkastelee nimenomaan tällaisia keskinäisen tuen jakamiseen tarkoitettuja ryhmiä.

Nylundin (2000) mukaan englanninkielisessä tutkimuskirjallisuudessa, erityisesti sosiaalityön alalla, vertaistuesta puhuttaessa käytetään yleisemmin termejä *oma-apu* (self-help) ja *keskinäinen apu/tuki* (mutual aid/support). Näitä käytetään usein myös toisiaan vastaavina, vaikka alunperin niillä on ollut tiettyjä merkityseroja. Oma-apu viittaa lähtökohtaisesti omiin voimavaroihin tukeutumiseen ja omatoimiseen hyvinvoinnin parantamiseen. Keskinäinen apu ja tuki taas viittaavat hyvinvointia lisäävän itsetietoisuuden ja itsehallinnan parantamiseen kollektiivisen toiminnan tuloksena. Molempia termejä käytetään myös ryhmään viitattaessa (self-help group, mutual aid/support group). Vertaistukiryhmässä toimiminen on jäsenille vapaaehtoista, joten ryhmään liittymisen voidaan ajatella olevan omasta toiminnasta riippuvaa oma-apua. Toisaalta, vertaistukiryhmän jäsenet ovat sekä auttajia että autettavia, joten toiminta on samalla myös keskinäistä apua. (Nylund 2000.) Eri termit siis usein viittaavat samaan asiaan, mutta painottavat hieman sen eri puolia.

Vastaavasti monet viestinnän alan tutkijat määrittelevät *vertaistukiryhmän*, eli sosiaalista tukea antavan ryhmän (social support group) ja *oma-apuryhmän* (self-help group) synonyymeinä (Welch Cline 1999, 519). Näiden lisäksi eri alojen kirjallisuudessa esiintyy joukko muitakin termejä, kuten esimerkiksi *vertaistoiminta* (Laimio & Karnell 2010, 12), *itseapuryhmä* ja *tukiryhmä* (Nylund 1996, 193–195), jotka useissa tapauksissa voidaan määritellä synonyymeiksi vertaistukiryhmän kanssa. Tutkijat eri tieteenaloilla siis käyttävät vertaistuesta hyvinkin erilaisia termejä, vaikka lähtökohtaisesti puhuvatkin samasta ilmiöstä. Aina nämäkään termit eivät silti viittaa vertaistukeen. Esimerkiksi tukiryhmän voi muissa yhteyksissä, kuten urheilujoukkueista puhuttaessa, ymmärtää tarkoittavan myös aineellista tai taloudellista tukea tuottavaa kannattajajoukkoa. Käsitteitä käytetäänkin hyvin monilla tavoin käyttöyhteydestä riippuen, joten kirjallisuutta hakiessa ja lukiessa tulee olla tarkkana siitä, mihin eri käsitteillä milloinkin viitataan.

2.2 Käsitteen määrittelyä

Yleisen määritelmän perusteella vertaistukiryhmä on tiettyä tarkoitusta varten muodostettu pieni ryhmä, joka tuottaa keskinäistä apua jäsenilleen, ja joka jakaa yhteisen dilemman (Welch Cline 1999, 516). Yksi usein siteeratuista oma-apuryhmän määritelmistä (Welch Cline 1999, 519 mukaan) on Katzin ja Benderin (1976, 9) muotoilema:

“Self-help groups are voluntary, small group structures for mutual aid and the accomplishment of a special purpose. They are usually formed by peers who have come together for mutual assistance in satisfying a common need, overcoming a common handicap or life-disrupting problem or bringing about social and/or personal change.”

Heidän mukaansa oma-apuryhmät ovat siis vapaaehtoisuuteen perustuvia, vertaisten keskinäistä apua varten muodostettuja pienryhmiä, joilla on yleensä jokin tavoite, kuten pyrkimys tyydyttää yhteinen tarve, ratkaista jaettu ongelma tai saavuttaa itsessä jokin muutos. Vastaavasti Welch Cline (1999, 519) mukaan oma-apuryhmistä löytyy monien määritelmien perusteella kuusi peruspiirrettä: yhteinen ongelma, sosiaalisen tuen tuottaminen, ratkaisujen etsiminen, informaali vuorovaikutus, ei-hierarkkinen rakenne ja osallistumisen vapaaehtoisuus. Hän näkee nimenomaan ryhmän keskinäisen sosiaalisen tuen tuottamisen vertaistukiryhmiä oleellisimmin määrittävänä tekijänä.

Mikkola (2006, 30) määrittelee sosiaalisen tuen seuraavasti:

”Sosiaalinen tuki on tuen antajan ja saajan välistä verbaalista ja nonverbaalista viestintää, joka auttaa hallitsemaan tilanteeseen, omaan itseensä, toiseen tai vuorovaikutussuhteeseen liittyvää epävarmuutta ja vahvistaa näin käsitystä hyväksytyksi tulemisesta ja elämänhallinnasta.”

Sosiaalinen tuki siis vaikuttaa yksilöiden hyvinvointiin myös vertaistukiryhmissä. Kasvokkain tuen antajan ja saajan verbaali ja nonverbaali viestintä on välittömämpää ja henkilökohtaisempaa kuin teknologiavälitteisesti, joten tuen välittyminen liittyy vahvasti nimenomaan kasvokkaiseen tapaamiseen. Tämä tutkielma käsittelee sosiaalista tukea kuitenkin vain yhtenä vertaistukiryhmien vuorovaikutukseen liittyvänä ilmiönä, sillä lähtökohtainen fokus on vertaistukiryhmien vuorovaikutuksessa yleisesti.

Vaikka sosiaalisen tuen tuottaminen on yksi vertaistukiryhmiä oleellisesti määrittelevä piirre, ne eivät suinkaan ole ainoita sosiaalisen tuen lähteitä. Sosiaalista tukea saa totta kai myös yksittäisiltä henkilöiltä sekä luonnollisesti muodostuvista ryhmistä, kuten perheeltä ja ystäviltä. Laajasti ajateltuna yksilö voi kokea saavansa sosiaalista tukea missä tahansa yhden tai useamman ihmisen kesken tapahtuvassa vuorovaikutustilanteessa. Kun joukko ihmisiä kokee olevansa tilanteessa vastavuoroisesti, tasavertaisina toisiaan tukevana yksilönä, voidaan heidät nähdä tukea välittävänä ryhmänä, eli vertaistukiryhmänä. Yleisesti puhuttaessa vertaistukiryhmät ovat kuitenkin organisoituneet vähintään ryhmän kesken tehdyillä sopimuksella tai ulkoapäin määriteltyjen rakenteiden mukaisesti, ja niiden toimintaan voi kukin osallistua yksilöllisen tarpeen mukaan täysin omaehtoisesti.

Vertaistukiryhmien tapaamisissa yleensä ylläpidetään tiettyä yksityisyyden ja etäisyyden tasoa, sillä ryhmien jäsenet eivät välttämättä tunne toisiaan etukäteen. Ryhmissä saatetaan käsitellä todella henkilökohtaisiakin aiheita, mutta keskustelussa pysytellään pääasiassa ryhmää yhdistävän teeman parissa eikä muihin yksityisiin asioihin puututa. Läheisissä perhe- ja ystävyysuhteissa samanlaista etäisyyttä ei ole, sillä yksityisiä ja yhteisiä asioita voi olla mahdotonta erottaa. Vertaistukiryhmien avulla yksilöllä on mahdollisuus ottaa hieman välimatkaa omiin asioihinsa ja katsoa tilannettaan objektiivisemmin, ulkopuolisten silmin. Vertaistukiryhmissä nämä ulkopuoliset ovat kuitenkin vertaisia, he ovat kokeneet jotain vastaavaa, joten he voivat samaistua toistensa tilanteisiin, ymmärtää toisiaan paremmin ja jakaa myös omiin kokemuksiin perustuvia neuvoja, mihin läheiset eivät välttämättä pysty. Vertaistukiryhmissä välittyvä sosiaalinen tuki on siis hieman erilaista kuin läheisten tarjoama tuki.

Ryhmien toimintamuodot riippuvat pitkälti niiden lähtökohdista ja mahdollisista taustayhteisöistä. Esimerkiksi Nylund (2000, 40) luokittelee vertaistukiryhmät neljään tyyppiin: itsenäisesti toimiviin kansalaisryhmiin, taustajärjestöllisiin ryhmiin, ammattilaisjohtoisiin julkisen sektorin ryhmiin ja näiden kolmen sekoituksiin. Vertaistukiryhmiä siis perustetaan sekä ammattilaisten johdolla, järjestöjen tukemana että kansalaisten omasta aloitteesta. Welch Clinen (1999)

mukaan ne kaikki kuitenkin eroavat merkittävästi esimerkiksi ammattilaisjohtoisista psykoterapiaryhmistä, sillä terapiaryhmät ovat vankkarakenteisia, vakiintuneita, sitoutumista vaativia palveluita, jotka toteutetaan yleensä kliinisissä olosuhteissa. Psykoterapiassa asetetaan myös tavoitteet asiakkaan toivotusta kehityksestä ja asiakkaan ja ammattilaisen statuserot ovat selvät, toisin kuin vertaisuuteen perustuvissa ryhmissä. (Welch Cline 1999, 519.) Vertaistukiryhmät ovat siis rakenteeltaan ja sitoutumiseltaan joustavampia kuin institutionaaliset terveystalvelut.

Myös toiminnan strukturoituneisuus vaihtelee laidasta laitaan riippuen esimerkiksi taustajärjestöstä, ammattilaisen osallisuudesta sekä ryhmän avoimuudesta, toimintaperiaatteista ja tarkoituksesta. Nämä tekijät ovat mukana vaikuttamassa myös siihen, millaista vuorovaikutusta ryhmissä esiintyy. Tämä tutkielma ei kuitenkaan rajaudu vain tietyn teeman mukaisten ryhmien tarkasteluun, vaan siinä otetaan huomioon kaikenlaisten vertaistukiryhmien vuorovaikutus. Tutkielmassa siis tarkoitetaan vertaistukiryhmällä mitä tahansa tietoisesti perustettua, vapaaehtoiseen vertaisuuteen perustuvaa ja kasvokkain kokoontuvaa ryhmää, jonka jäsenten elämästä löytyy jokin yhdistävä tekijä, jonka toiminta on jollain tasolla tavoitteellista, ja joka tuottaa jäsenilleen sosiaalista tukea ja yhteisöllisyudentunnetta. Teknologian välityksellä toimivat vertaistukiryhmät ja niiden viestinnän ja vuorovaikutuksen tarkastelu jää tutkielman ulkopuolelle, sillä kiinnostuksen kohteena on nimenomaan kasvokkainen vuorovaikutus.

2.3 Vertaistukiryhmätoiminnan historia

Tavoitteellinen vertaistukiryhmätoiminta sai alkunsa ja alkoi leviämään Yhdysvalloista vuonna 1935 perustetusta Anonyymit Alkoholistit -ryhmästä (AA, Alcoholics Anonymous) (Lieberman & Snowden 1993). Järjestö syntyi kahden entisen alkoholistin toimesta, kun he halusivat auttaa vertaisiaan pääsemään irti alkoholin vallasta. Miehet ryhtyivät kokoamaan yhteen alkoholiongelmaisia ja kannustivat heitä lopettamaan juomisen toistensa tuella ja kaksitoistaportaisen ohjelman avulla. Toiminta osoittautui menestyksekkääksi ja levisi nopeasti

ympäri pohjoista Amerikkaa. (Historical Data: The Birth of A.A. and its growth in U.S./Canada 2012.) Vertaistukiryhmätoiminnan vaikuttavuuden yleinen tiedostaminen tapahtui hitaasti, mutta vuosikymmenten saatossa se tunnustettiin varsinkin terveydenhuollon piirissä laajalti tärkeäksi toiminnaksi yksilön hyvinvointia edistävien vaikutustensa johdosta. Tämän myötä vertaistukiryhmätoiminta on yleistynyt vauhdikkaasti myös terveydenhuollollisena hoitometodina. (Welch Cline 1999, 517.)

Welch Cline (1999) mukaan vertaistukiryhmien räjähdysmäinen kasvu johtui yhteiskunnassa tapahtuneista muutoksista, jotka perustuivat muuttuviin sosiaalisiin ja terveydenhuollollisiin rakenteisiin ja prosesseihin. Teollistuminen ja teknologian huima kehitys muutti perinteisiä maantieteellisiä yhteisöjä aiheuttaen hajautumista luonnollisissa perhe- ja yhteisösuhteissa, jotka olivat siihen asti toimineet tärkeimpänä sosiaalisen tuen lähteinä. Kun läheisverkot eivät riittäneet sosiaalisen tuen saamiseen, ongelmien ilmetessä turvauduttiin entistä useammin ammattilaisiin. Ammattilaisia kuitenkin kritisoitiin analyttisestä suhtautumisestaan, minkä takia asiakas ei tuntenut saavansa tarvitsemaansa tukea, kaivatusta yhteisöllisyudentunteesta puhumattakaan. Silti instituutiot ylikuormittivat sairaiden, päihderiippuvaisten ja muiden ongelmaisten määrän lisääntyessä kovaa vauhtia, joten terveydenhuoltoon tarvittiin massiivisia muutoksia. (Welch Cline 1999, 517–518.)

Tilanteen helpotukseksi alettiin perustaa vertaistukiryhmiä, jotka tarjosivat vaihtoehtoisen tavan kokea yhteisöllisyyden tunnetta ja sosiaalista tukea. Ryhmät helpottivat instituutioiden kuormitusta ja olivat pelastus erityisesti niille, jotka eivät kokeneet saavansa tarvitsemaansa tukea muualta. Vertaistukiryhmissä ihmisiä houkutteli erityisesti niiden maksuttomuus, avoimuus, jatkuvuus sekä mahdollisuus myös ammattilaisten tukeen ja hankalien ongelmien käsittelyyn. (Welch Cline 1999, 517–518.) Nyky-yhteiskunnassa vertaistukiryhmistä onkin tullut merkittävä julkisia sosiaali- ja terveystalvueluita täydentävä toiminto ja niitä perustetaan hyvin erilaisiin tarkoituksiin, kuten esimerkiksi päihderiippuvaisten, sairaiden, vammaisten, lapsiperheiden, yksinhuoltajien, yksinäisten,

vähemmistöjen, oppimisvaikeuksista kärsivien, henkisesti rankassa työssä käyvien tai vaikkapa työttömien tueksi.

Nylundin (1996) mukaan vertaistukiryhmiä on toiminut Suomessa jo joidenkin vuosikymmenten ajan, mutta aiheen kotimainen tutkimus on ollut vähäistä. Sen sijaan Pohjois-Amerikassa ja muualla Euroopassa vertaistukiryhmät ovat kiinnostaneet tutkijoita jo 1970-luvulta lähtien. (Nylund 1996, 193.) Vaikka tutkimus tuntuu keskittyneen pääasiassa vertaistukiryhmien terveydenhuollollisiin hyötyihin, löytyy tutkimusta myös esimerkiksi psykologian, sosiaalityön ja kasvatustieteen näkökulmista. Viestinnän alalla tutkimus on ollut vähäistä. Welch Clinen (1999, 520–527) mukaan vähäinen vertaistukiryhmien viestinnän tutkimus on pyrkinyt selvittämään muun muassa miten ideologia, taustajärjestö tai ammattilaisen osallisuus voivat vaikuttaa ryhmän viestintäilmastoon ja siten myös viestintäprosesseihin, jäsenten rooleihin tai ryhmän tuloksellisuuteen.

Esimerkiksi Adelman ja Frey (1997, 41) ovat osoittaneet viestintäprosessien yhteyden yhteisöllisydentunteeseen. Heidän tutkimuksensa mukaan AIDSia sairastavien yhteisössä viestintäprosessit, erityisesti tarinankerronta, muodostavat sen jäsenten välille yhteisesti jaetun sosiaalisen todellisuuden. Symbolisen lähentymisen teorian (symbolic convergence theory, Bormann 1996, 81) mukaan juuri tarinoiden ja fantasioiden jakaminen ja niiden sisällöt välittävät yksilöiden keskuuteen yhteisön vaalimia tavoitteita, tapoja, arvoja, normeja ja merkityksiä, jotka puolestaan muodostavat yhteisöllisyyden tunteen. Näin voidaan viestinnän teorian kautta selittää, kuinka esimerkiksi tarinankerronta vaikuttaa ryhmän sisäisen yhteisöllisyyden syntymiseen.

Vastaavia viestinnän sovelluksia on varmasti tehty enemmänkin ja lisätutkimukselle löytynee runsaasti aiheita. Monipuolisempi viestinnän tutkimus voisi paljastaa monia uusia puolia vertaistukiryhmien toiminnasta ja vaikutuksista auttaen kehittämään niitä entisestään. Tämä tutkielma pyrkiikin kokoamaan yhteen, mitä vertaistukiryhmien viestinnästä tällä hetkellä tiedetään, jotta aikaisempi tutkimustieto olisi helpommin käytettävissä myös tulevia tutkimuksia ajatellen.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

3.1 Systemaattinen kirjallisuuskatsaus

Tutkielman tavoitteen mukaisesti tutkimustehtävänä oli selvittää, miten kasvokkain tapaavien vertaistukiryhmien vuorovaikutusta on tutkittu ja mitä siitä on saatu selville. Tutkin aihetta systemaattisen kirjallisuuskatsauksen keinoin kartoittamalla vertaistukiryhmien vuorovaikutuksesta tuotettua tutkimustietoa kooten, jäsentäen ja arvioiden tutkimuksissa tarkasteltavia ilmiöitä, tutkimuksiin käytettyjä menetelmiä ja niistä saatuja tuloksia. Tarkemmin sanoen, tutkimukseni etsi vastauksia kolmeen kysymykseen:

- mitä vuorovaikutusilmiöitä kasvokkaisten vertaistukiryhmien tutkimuksissa on tarkasteltu,
- millä menetelmillä niitä on tutkittu ja
- millaisia tuloksia tutkimukset ovat tuottaneet.

Näihin tutkimuskysymyksiin vastaan viestinnän alan tutkimusartikkeleiden perusteella, jotka valitsen aiheenmukaisen, tarkkaan rajatun systemaattisen kirjallisuushaun perusteella.

Valitsin tutkimustyyppiksi systemaattisen kirjallisuuskatsauksen, koska se on tutkimustiedon tutkimista (Pekkala 2000, 59), minkä avulla voi loogisesti ja systemaattisesti rajaten koota tietoa haluamastaan aiheesta ja selvittää, mitä siitä jo tiedetään. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus on uuden, jäsennellyn tiedon koostamista aikaisempia tutkimuksia kartoittamalla, mutta se ei kuitenkaan ole pelkkää referointia tai käsitteiden määrittelyä, vaan yhtenäinen, loogisesti jäsennely ja perusteltu kokonaisuus, joka vastaa ennalta asetettuun tutkimusongelmaan. (Hirsjärvi ym. 1986, 10.)

Vaikka kirjallisuuskatsauksella usein tarkoitetaankin aikaisemman tutkimustiedon perusteella tehtävää opinnäytetyön tai muun empiirisen tutkimuksen aiheen

rajausta ja käsitteenmäärittelyä (Hart 1998, 13), se voi myös itsessään olla tutkimus, joka syventää tietoja aikaisemmin tutkituista aiheista (Tuomi & Sarajärvi 2009, 123). Tällainen systemaattinen kirjallisuuskatsaus eroaa opinnäytteen kirjallisuuskatsauksesta siinä, että se perustuu tarkkaan tieteelliseen tutkimussuunnitelmaan ja julkaistuna se on täysin itsenäinen tieteellinen artikkeli (Pekkala 2000, 59), jolla on spesifi tarkoitus ja tarkka materiaalin valinta-, analysointi- ja syntetisointiprosessi (Johansson 2007, 4).

Johansson (2007, 4–5) kuvailee systemaattisen kirjallisuuskatsauksen olevan sekundaaritutkimus, joka tarkastelee vain relevantteja ja tarkoitusta vastaavia, korkealaatuisia, tarkasti rajattuja ja valikoituja aikaisempia tutkimuksia tietyllä aikavälillä. Hänen mukaansa tulosten ajankohtaisuuden takaamiseksi katsaus on päivitettävä aika ajoin, joten tutkimuksen on oltava uusittavissa täsmälleen samoilla kriteereillä. Toistettavuuden mahdollistamiseksi koko kirjallisuuskatsausprosessi vaiheineen, rajauksineen ja kriteereineen on siis määriteltävä, perusteltava ja kirjattava ylös erityisen huolellisesti ja yksityiskohtaisesti. Näin minimoidaan uusittuun katsaukseen pääsevät virheet.

Tutkielmaa varten tekemäni systemaattisen kirjallisuuskatsauksen toteutin mukailen Pudas-Tähkän ja Axelinin (2007) sekä Stoltin ja Routasalon (2007) määrittelemiä vaiheita, joita ovat aiheen rajaus, haun toteutus, tutkimukseen sisällytettävien artikkeleiden valinta ja valitun materiaalin arviointi ja käsittely. Aiheen olen perustellusti rajannut ja määritellyt jo aikaisemmissa luvuissa, joten seuraavassa kuvaan yksityiskohtaisesti toteuttamani systemaattisen kirjallisuushaun prosessin sekä materiaaliksi kelpuutettavien artikkeleiden valinnan vaiheet. Luvun lopussa kuvaan materiaalin käsittelyyn käytetyn laadullisen sisällönanalyysin periaatteet ja toteutuksen. Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen ja sen materiaalin arviointi sisältyy Johtopäätökset-lukuun.

Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen vaiheisiin sisältyvällä kirjallisuushaulla pyrin siis kokoamaan mahdollisimman laajasti tällä keinolla saavutettavissa olevia tutkimustehtävän kannalta relevantteja viestinnän alan tutkimusartikkeleita, jotka sisällöltään soveltuvat tutkimukseni materiaaliksi. Haun tavoitteena oli löytää

rajatun aiheen mukaisia tutkimusartikkeleita mahdollisimman kattavasti niin, ettei rajaus jätä potentiaalisesti kiinnostavaa materiaalia tulosten ulkopuolelle. Systemaattista kirjallisuushakua ja materiaaliksi soveltuvien artikkeleiden valintaa varten oli siis tarpeellista määritellä artikkeleiden aiheenmukaisuuden takaavat kriteerit.

Tavoitteen mukaan tutkimusartikkeleiden tuli käsitellä vuorovaikutusta määritelmäni mukaisten vertaistukiryhmien kontekstissa, joten rajasin ja valikoin haettavan materiaalin kolmen kriteerin avulla:

- ensinnäkin, artikkeleiden tuli käsitellä määritellyn mukaisia vertaistukiryhmiä (*vertaistukiryhmäkriteeri*),
- toiseksi nimenomaan niiden vuorovaikutusta ja siihen liittyviä tekijöitä (*vuorovaikutuskriteeri*),
- ja kolmanneksi, tarkastelun tuli keskittyä pääasiassa kasvokkain tapahtuvaan vuorovaikutukseen. (*kasvokkaskriteeri*).

Kaikenlaisten ryhmien toiminta perustuu ryhmän keskinäiseen vuorovaikutukseen riippumatta niiden jäseniä yhdistävästä tekijästä, toimintatavoista tai tavoitteista, joten tällaiset ryhmien sisällölliset erot eivät vaikuttaneet artikkeleiden valintaan. Olin kiinnostunut ryhmien ominaisuuksista vasta materiaalin analyysivaiheessa, jossa kuvaan millaisia ryhmiä on valittu tutkimusten kohteeksi. Systemaattista kirjallisuushakua toteuttaessani oli tärkeää määritellä hyvin perustellen käytettävät hakusanat, tietokantavalinnat sekä muut rajaukset ja kiinnittää erityistä huomiota systemaattisuuteen, uusittavuuteen sekä edellä määriteltyjen kriteerien toteutumiseen.

Vuorovaikutuskriteerin täyttääkseni käytin tutkimuksessa ainoastaan kansainvälistä EBSCO:n Communication and Mass Media Complete (CMMC) - tietokantaa, joka sisältää yli 240 viestintäalan lehteä keskittyen nimenomaan viestintä- ja vuorovaikutusaiheisiin. CMMC-tietokannasta löytyvät artikkelit siis käsittelevät viestinnän näkökulmaa todennäköisemmin kuin muiden alojen tietokannoista haettu materiaali. Kansainvälisen tietokannan käyttö rajasi ulos suomenkieliset artikkelit, joten tutkielma kartoittaa aihetta nimenomaan

kansainvälisellä tasolla. Testihakujen perusteella aiheesta tuntui löytyvän riittävästi aiheenmukaista englanninkielistä materiaalia, joten en kokenut tarpeelliseksi kartoittaa muilla kielillä kirjoitettuja artikkeleita. Ajankohtaisuuden takaamiseksi jätin painetut kirjat ja kokoelmateokset tutkimukseni ulkopuolelle, sillä yleensä juuri artikkeleista löytyy kaikista ajankohtaisin tutkimustieto. Vain yhteen tietokantaan keskittyminen myös takasi, että tutkimus on tarvittaessa helposti uusittavissa samanlaisin rajauksin.

Vertaistukiryhmäkriteerin toteutin harkitulla hakusanojen valinnalla. Käyttämäni hakusanat muotoutuivat lähdekirjallisuudessa esiintyneiden yleisimpien käsitteiden avulla. CMMC-tietokannan tesauuksen mukaan asiasana *self-help groups* sisältää myös useimmat lähdekirjallisuudessakin esille tulleet käsitteet kuten *support groups*, *mutual support groups* ja *mutual help support groups*, joten ensi alkuun testasin, millaisia tuloksia tällä asiasanalla löytyy.

Ilman lisärajoituksia tämä asiasanahaku tuotti 61 artikkelia. Äkkiseltään läpikäytyinä suurin osa näistä käsitteli online-vertaistukiryhmiä, mutta myös relevanteiksi luokiteltavia artikkeleita löytyi noin parikymmentä. Kokeilemani sanahaku termillä *support groups* kuitenkin tuotti myös sellaisia aiheenmukaisia tuloksia, joita asiasanahaku ei tuottanut. Siksi hylkäsin pelkän asiasanan käyttämisen ja päätin tehdä yhdistelmähaun, joka etsi joko asiasanan *self-help groups* tai hakusanan *support groups* sisältäviä artikkeleita. Erillisinä näiden käsitteiden hakutulokset erosivat toisistaan huomattavasti (ilman muita rajoituksia *self-help groups* 75 ja *support groups* 310), joten uskoin niiden yhteiskäytön tuottavan kattavimman aiheenmukaisen tuloksen. Näin saadussa laajemmassa hakutuloksessa oli toki enemmän myös epärelevantteja tuloksia, mutta ne oli mahdollista karsia tutkimusmateriaalin seasta otsikon, asiasanojen, abstraktin ja sisällön perusteella ilman, että aiheenmukaista materiaalia karsiutui hakusanojen suppeuden vuoksi pois.

Lopullisessa haussa käytin käsitteiden ympärillä heittomerkkejä, jotka sitovat fraasiin kuuluvat sanat yhteen, sekä sanakatkaisua, jotta sain hakuun mukaan

termien kaikki taivutusmuodot. Lopullinen tutkimuksessa käyttämäni hakulauseke oli siis:

”self-help group*” OR ”support group*”.

Rinnakkaistermien sisällyttäminen (apply related words) ei lisännyt hakutuloksia, kuten ei myöskään hakutavan (search mode) muuttaminen, joten en kokenut niiden huomioimista tarpeelliseksi.

Kelpuutin tutkimuksen materiaaliksi toistettavuuden ja ajankohtaisuuden takaamiseksi vain tieteelliset artikkelit, joten rajasin haun akateemisissa lehdissä julkaistuihin tutkimusartikkeleihin jättäen näin ulkopuolelle esimerkiksi tietokannassa olevat uutiset, haastattelut, tiivistelmät, arvostelut ja aikakauslehtiartikkelit. Aluksi rajasin kartoitettavan kirjallisuuden vain 2000-luvulla julkaistuihin tutkimusartikkeleihin, jotta jäsentelystä muotoutuisi mahdollisimman ajankohtainen ja relevantti. Tämä aikaraja kuitenkin vaikutti kirjallisuushaun myöhemmässä vaiheessa liian suppealta, joten laajensin sen koskemaan myös 90-lukua.

Kasvokkaiskriteerin täyttämiseksi koetin haussa myös *online-*, *internet-* ja *computer-*termin poisrajausta NOT-toiminnolla, jotta olisin saanut jo hakuvaiheessa rajattua pois teknologiavälitteisesti toimivia vertaistukiryhmiä käsittelevät artikkelit. Näin olisin voinut hieman pienentää epärelevanttien hakutulosten määrää. Tämä toiminto ei kuitenkaan vaikuttanut luotettavalta, sillä sanoja esiintyi edelleen hakutulosten joukossa. Muutenkin tämä rajaus olisi saattanut jättää jotain potentiaalista kasvokkain tapaaviin vertaistukiryhmiin liittyvää materiaalia tulosten ulkopuolelle, joten sen sijaan karsin epärelevantit artikkelit materiaalin joukosta vasta artikkeleiden valintavaiheessa niiden sisällön perusteella. Näin haun lopullisena rajauksena toimi julkaisuajan (1990–2011) lisäksi dokumentin tyyppi (article) sekä julkaisun muoto (scholarly peer reviewed journals, academic journal).

3.2 Artikkeleiden valinta

Artikkeleiden valintavaiheessa kävin läpi toteutetun haun tuottamat tulokset ja valitsin niistä edellä määriteltyjen valintakriteerien perusteella tutkimusmateriaaliksi soveltuvat artikkelit. Systemaattisen valinnan perusteella rajasin materiaalin ulkopuolelle artikkelit, joiden otsikoissa, abstrakteissa ja sisällöissä esiintyvät aiheet ja näkökulmat eivät täyttäneet vertaistukiryhmä-, vuorovaikutus- tai kasvokkaskriteeriä.

Haun toteutusvaiheessa kuvailtujen rajausten mukainen haku (maaliskuussa 2011) tuotti tulokseksi 114 artikkelia. Tuloksia läpikäydessäni ensi töikseni erotin niiden joukosta kasvokkaskriteerin perusteella ne artikkelit, joiden otsikoissa esiintyi *online/internet/technology + social support + group/community* -yhdistelmä, sillä määrittelemäni rajauksen mukaisesti teknologiavälitteisesti toimivia vertaistukiryhmiä käsittelevät artikkelit jäävät tutkimukseni ulkopuolelle, ja tämä oli selkeimmin karsittavissa oleva ryhmä. Vastaavasti rajasin ulos myös artikkelit, jotka sisälsivät otsikossaan *internet + support/health communication* -yhdistelmän. Jos otsikoissa kuitenkin esiintyi myös termi *face to face*, hyväksyin ne materiaalin joukkoon, sillä koin kasvokkain ja teknologiavälitteisesti toimivien ryhmien vertailun kiinnostavaksi. Myöhemmässä vaiheessa löysin vielä pari poiskarsittavaa teknologiavälitteisyyteen keskittyvää artikkelia. Näin kasvokkaskriteerin nojalla materiaalin ulkopuolelle rajautui yhteensä 54 artikkelia.

Tuloksista 26 artikkelia ei tarkoista aiheenmukaisista rajauksista huolimatta täyttänyt vertaistukiryhmäkriteeriä lainkaan. Osa näistä (10) käsittelee viestintäteemoja kuten ryhmäviestintää, mediaa, suhdeverkostoja, viestintästrategiaa tai elektronisia viestintäsystemejä, mutta ne eivät millään lailla liittyneet vertaistukiryhmien toimintaan. Joukossa oli myös markkinatalouteen liittyviä tutkimuksia (5), jotka jo otsikoissaankin mainitsivat termit *marketing/advertisement/consumer/salesperson* eivätkä sisällöllisestikään täyttäneet kriteerejä. Loput (11) liittyivät muihin satunnaisiin aiheisiin, eivätkä ne viitanneet vertaistukiryhmien toimintaan tai viestintään lainkaan.

Jäljelle jääneistä 34 artikkelista kaksi (2) ei muodoltaan täyttänyt vaatimuksia, sillä joukossa oli yksi toisen artikkelin kopio (duplicate) sekä toisesta artikkelista tehty erillinen tiivistelmä. Artikkeleista useat (22) olivat hieman epäselviä tapauksia, joiden kohdalla jouduin tarkkaan arvioimaan kriteerien toteutumista, erityisesti vertaistukiryhmän määritelmän ja vuorovaikutusnäkökulman osalta. Nämä tutkimukset vähintäänkin sivusivat aihetta, sillä jo niiden otsikoissa mainittiin *support group* tai *self-help group* eri konteksteissa (7), *patient/health/(jokin tauti)* yhdistettynä termiin *information/education/help/treatment/problem/service* (8), *group treatment* tai traumasta selviäminen (4) tai *social support/supportive connection* (3).

Osa kyseisissä artikkeleissa esiintyvistä ryhmistä ei kuitenkaan vastannut tutkimusta varten koostamaani vertaistukiryhmän määritelmää vaan ne saattoivat viitata esimerkiksi pakolliseen terapia- tai hoitoryhmään tai taloudelliseen tukiryhmään. Osa niistä myös käsitteli esimerkiksi sosiaalista tukea, mutta ei lähestynyt sitä vertaistukiryhmäkontekstissa.

Niistä artikkeleista, joissa vertaistukiryhmäkriteeri täyttyi, monet eivät silti käsitelleet itse vertaistukiryhmää, vaan ryhmiä hyödynnettiin esimerkiksi vain tutkimushenkilöiden rekrytoimisessa tai niitä sivuttiin muuten esimerkiksi hyvin toimivana koulutusmuotona tai tietolähteenä erilaisissa sairaustapauksissa. Muutamit artikkelit taas selvittivät ryhmän ohjaajien tai jäsenten subjektiivisia kokemuksia tai muuten käsitelivät ryhmien toimintaa muusta kuin vuorovaikutuksen näkökulmasta. Useissa artikkeleissa myös käsiteltiin johonkin sairauteen tai psykologisiin ongelmiin liittyviä aiheita eikä niinkään ryhmän jäsenten välistä vuorovaikutusta tai siihen liittyviä tekijöitä. Tällaiset artikkelit rajautuivat ulos vertaistuki- tai vuorovaikutuskriteerin perusteella.

Aiheenmukaisiksi artikkeleiksi osoittautuivat ainoastaan karsinnan myötä jäljelle jääneet artikkelit, joiden otsikoissakin jo mainitaan *support group* ja samalla viitataan viestintään, vuorovaikutukseen tai sosiaaliseen tukeen. Systemaattisen haun tuloksista vain nämä 10 artikkelia pääsi tarkemman analyysin kohteeksi.

Systemaattinen haku tuotti niin niukasti relevanttia materiaalia, että myöhemmässä vaiheessa kartoitin lisämateriaalia vielä neljällä eri tavalla. Määriteltyjä rajauksia ja kriteerejä edelleen tarkasti noudattaen 1) tein tarkastusmielessä uusintahaun, 2) otin huomioon satunnaiset testihakujen aikana vastaan tulleet artikkelit, 3) tarkastin Freyn laatiman kirjallisuusluettelon (Group Interaction Journal Articles) ja 4) kävin läpi tähän mennessä löytyneiden relevanttien artikkeleiden lähdeluettelot materiaaliksi sopivia artikkeleita etsien.

1) Noin vuosi systemaattisen haun toteuttamisesta (toukokuussa 2012) tein tarkastusmielessä uusintahaun varmistaakseni, ettei hakulausekkeeseen tai rajauksiin ollut päässyt merkittäviä virheitä. Toistin haun täysin samoilla rajauksilla ja julkaisuajalla (1990 – March 2011), jotta näkisin, onko hakutulos edelleen sama. Varmistin myös yliopiston kirjaston informaatikolta, että haku oli oikein tehty ja olin käyttänyt tietokantaa ja sen ominaisuuksia tarkoituksenmukaisesti. Haussa ei ilmennyt virheitä, mutta tarkistushaku tuotti nyt 123 tulosta, eli yhdeksän (9) tulosta enemmän kuin vuosi sitten (114). Testailemalla varmistin, että vaihtelu ei johtunut virheistä hakulausekkeessa tai sen rajauksissa, vaan minusta riippumattomista tietokannan muutoksista.

Ajankohtaisuuden vuoksi myös laajensin hakua niin, että se sisälsi tuoreimmatkin artikkelit, koska systemaattisen haun tekemisestä oli jo yli vuosi aikaa. Täysin samanlaisena toistettu haku laajemmalla aikarajauksella (1990 – May 2012) tuotti 139 tulosta, mikä oli siis 16 artikkelia enemmän kuin maaliskuun 2011 haussa (123). Varmistushaku (aikarajauksella April 2011 – May 2012) tuotti myös 16 tulosta, mikä vahvisti tuloksen.

Uusintahaun tuottamia tuloksia oli siis yhteensä 25. Valintakriteereitä noudattaen näistä suurin osa karsiutui kasvokkaskriteerin (13) ja vertaistukiryhmäkriteerin (9) perusteella, sillä ne olivat teknologiavälitteisyyteen, oppimiseen, hoito- menetelmiin tai muihin kuin vertaistukiryhmiin keskittyviä artikkeleita. Kolmesta (3) kriteerit täyttävästä artikkelista otin materiaaliin mukaan vain kaksi, sillä kolmannelta ei löytynyt koko tekstiä, vaikka hain sitä sekä sähköisenä että kirjaston lehtikokoelmista. Pelkkä abstrakti ei anna riittävän yksityiskohtaista

tietoa ja jättää paljon aiheeseen liittyviä kysymyksiä, joten oli parempi rajata ulos artikkelit, joiden kokotekstiin en päässyt käsiksi. Yhteensä uusittu systemaattinen CMMC:n haku tuotti siis ainoastaan kaksi (2) uutta artikkelia.

2) Systemaattista hakua suunnitellessani ensimmäisissä testihauissa osui silmään Academic Search Elite -tietokannan puolelta kolme aiheenmukaista ja kiinnostavaa artikkelia. Niiden julkaisijat eivät kuitenkaan sisälly CMMC:n valikoimaan, joten toteuttamani systemaattinen haku ei kyseisiä artikkeleita tavoittanut. Materiaalia täydentääkseni otin nyt myöhemmässä vaiheessa mukaan niistä ne kaksi (2), joista oli saatavilla koko teksti, sillä ne täyttivät kaikki vaadittavat kriteerit.

3) Lisäksi tarkastin, löytyikö Freyn kokoamasta kirjallisuusluettelosta (Group Interaction Journal Articles) aiheenmukaisia artikkeleita, joita systemaattinen haku ei ollut löytänyt. Luetteloon on listattu tuhansia ryhmäviestintään liittyviä artikkeleita 1920-luvulta aina vuoteen 2007 asti, ja se näytti sisältävän paljon myös vertaistukiryhmiä ja sosiaalista tukea käsittelevää kirjallisuutta. Etsin luettelosta vertaistukiryhmiin liittyviä otsikoita ja kriteereihin peilaten arvioin niiden sisällön aiheenmukaisuutta.

Luettelon aiheenmukaisista artikkeleista vain muutama sisältyi jo systemaattisen haun tuottamiin tuloksiin, minkä lisäksi monet olivat rajaukseen nojaten liian vanhoja. Listalla oli myös paljon teknologiavälitteisesti toimivia ryhmiä käsitteleviä artikkeleita, jotka eivät täyttäneet kasvokkaskriteeriä, sekä jonkin verran artikkeleita, joissa vertaistukiryhmäkriteeri ei täytynyt.

Olin kiinnostunut nimenomaan artikkeleista, joiden julkaisijat sisältyivät CMMC:n valikoimiin, sillä halusin testata systemaattisen haun luotettavuutta tarkastamalla, onko hakutuloksen ulkopuolelle jäänyt aiheenmukaisia artikkeleita. Monet listalla olevat vertaistukiryhmiä käsittelevät artikkelit oli julkaistu eri alojen (kuten psykologian tai terveydenhuollon) lehdissä, joita ei CMMC:stä löytynyt. Näiden artikkeleiden fokus oli useimmiten psykologiassa tai hoitotieteissä ja vuorovaikutuksen näkökulma ja vuorovaikutuskriteerin

täytyminen jäi tulkinnanvaraiseksi, joten en hyväksynyt niitä materiaalin joukkoon.

Luettelosta kuitenkin löytyi kuusi (6) aiheenmukaista artikkelia, jotka täyttivät vertaistukiryhmä- ja kasvokkaskriteerit, ja joiden julkaisijat oli listattu CMMC:hen. Nämä artikkelit eivät löytyneet CMMC:n systemaattisella haulla, sillä kyseiset lehdet eivät ole tietokannassa saatavilla kokonaan, vaan niistä on listattu vain valikoitu osa. Artikkelit kuitenkin täyttivät kaikki vaaditut kriteerit, joten sisällytin materiaaliin niistä ne neljä (4), joiden koko teksti oli saatavilla.

Näiden lisäksi yksi (1) listalta löytynyt Anonyymejä Alkoholisteja käsittelevä artikkeli oli löydettävissä CMMC:stä, mutta ei löytynyt alkuperäisellä haulla. Artikkeli kuitenkin käsitteli jaettua ideologiaa maailmanlaajuisesti tunnetun organisaation vertaistukiryhmässä, joten päätin sisällyttää senkin materiaaliin.

4) Koska materiaalia oli edelleen niukasti, kävin vielä kaikkien tähän mennessä materiaaliksi kelvanneiden artikkeleiden (19) lähdeluettelot läpi seuloen niistä lisää kriteerit täyttäviä artikkeleita. Etsin lähdeluetteloista *support* ja *self-help*-aiheisia lähteitä ja arvioin niiden soveltuvuutta materiaaliksi. Tässä vaiheessa en enää pitänyt oleellisena, missä artikkelit oli julkaistu tai löytyivätkö julkaisijat CMMC:stä, sillä sen kokoelmat olivat osoittautuneet niin hajanaisiksi. Tutkimuksen aiheeseen viittaavasta kirjallisuudesta iso osa oli kirjoja tai muita kuin artikkelijulkaisuja, ja monet oli julkaistu jo ennen vuotta 1990, joten paljon lähteitä karsiutui jo näiden rajausten perusteella. Monista aiheenmukaisista artikkeleista en saanut käsiini koko tekstiä lainkaan, mikä sekini rajasi tulosten määrää. Lähdeluettelot sisälsivät jälleen jonkin verran teknologiavälitteisesti toimiviin ryhmiin liittyvää kirjallisuutta, kuten myös muiden tieteenalojen näkökulmasta tuotettuja tutkimuksia. Muutamia aiheenmukaisista lähteistä sisältyivät jo tutkimusmateriaaliini, joten lähdeluetteloiden seulonnan myötä valitsin lisämateriaaliksi vielä yksitoista (11) artikkelia.

Lisämateriaalia kertyi siis yhteensä kahdenkymmenen (20) artikkelin verran. Näin lopullinen materiaali sisälsi kaiken kaikkiaan kolmekymmentä (30) artikkelia, jotka löytyivät useita reittejä yhden yksittäisen systemaattisen haun sijaan.

Laadullisen sisällönanalyysin avulla kokosin, jäsensin ja arvioin näissä artikkeleissa tarkasteltavia ilmiöitä sekä tutkimusten menetelmiä ja niiden tuloksia, joista esitän yhteenvedon tulosluvussa.

3.3 Laadullinen sisällönanalyysi

Katsoin tutkimukseni tavoitteen kannalta tarkoituksenmukaisimmaksi käyttää materiaalin käsittelyyn laadullista sisällönanalyysiä, vaikka Johansson, Axelin, Stolt ja Ääri (2007) esittelevät myös muita, erityisesti systemaattisen kirjallisuuskatsauksen yhteyteen sopivia materiaalin käsittelytapoja. Laadullisen sisällönanalyysin avulla pyritään systemaattisesti ja objektiivisesti tuottamaan kuvaus tutkittavasta ilmiöstä tiivistetyssä ja yleisessä muodossa (Kyngäs & Vanhanen 1999, 4–5), joten se vaikutti tutkimukseni tavoitteisiin sopivalta menetelmältä.

Laadullisen sisällönanalyysin käsite ei ole täysin yksiselitteinen, kuten Tuomen & Sarajärven (2009, 105–107) pohdinnatkin osoittavat. Tekstissään he problematisoivat *sisällönanalyysi* ja *sisällön erittely* -käsitteiden eroa, sillä niitä käytetään usein tarkoittamaan samaa asiaa. Kirjoittajat kuitenkin päätyvät erottamaan käsitteet määrittelyllä, jonka mukaan sisällönanalyysi viittaa aineiston sanalliseen kuvailuun ja sisällön erittely taas kvantitatiiviseen kuvaamiseen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 105–107.) Sanallinen kuvailu oli tarkoituksenmukainen keino materiaalin sisältöjen kuvaamiseen, joten käytin tutkielmassani edellisen määritelmän mukaista laadullisen sisällönanalyysin käsitettä materiaalin käsittelystä puhuttaessa.

Tuomen ja Sarajärven (2009, 91–92) kuvailemaa laadullisen sisällönanalyysin runkoa mukaillen määrittelin aluksi analyysikysymykset, joihin sitten kokosin vastauksia tutkimusmateriaalista. Lopuksi koostin poimituista vastauksista kutakin tutkimuskysymystä selvittävän yhtenäisen jäsenyyksen. Analyysin tuloksena kokosin jäsenyyden avulla tutkimustehtävää selvittävät johtopäätökset kuvaamaan kootusti, mitä vertaustukiryhmien vuorovaikutuksesta tiedetään.

Laadullisen sisällönanalyysin avulla kokosin, jäsensin ja arvioin tutkimusmateriaaliksi valituissa 30 artikkelissa tarkasteltuja ilmiöitä sekä tutkimuksessa käytettyjä menetelmiä ja saatuja tuloksia. Aloitin analyysin määrittelemällä analyysikysymykset, jotka kartoittavat vastauksia tutkimuskysymyksiin:

- mitä vuorovaikutusilmiöitä on tarkasteltu,
- millaista vertaistukiryhmää on tutkittu, millä menetelmillä ja missä maassa
- ja millaisia tuloksia on saatu?

Etsin kysymyksiin vastauksia materiaalin artikkeleista ja kokosin ne yhteen taulukon avulla. Taulukossa jaoin vastaukset yksityiskohtaisempiin sarakkeisiin ja lajittelin sarakkeita pienempiin taulukoihin, joiden avulla pystyin jäsentämään aiheita selkeämmin.

Pienempiä taulukoita muodostui kolme. Yksi niistä (liite 1) kuvaa materiaalia yleisesti luotteloimalla artikkeleiden tekijän, otsikon, julkaisuvuoden, julkaisijan sekä alkuperämaan. Toinen (liite 2) taas kuvaa tutkimuksissa tarkasteltuja ilmiöitä ja niistä saatuja tuloksia teemoittain jäsenneilynä. Kolmas (liite 3) listaa tutkimusten metodeja tiivistämällä tutkitun vertaistukiryhmän aiheen, tarkastelun kohteena olleen ilmiön, tutkimusmenetelmän sekä aineistonkeruumenetelmän. Näihin taulukoihin perustuen kirjoitin ensin yleistä kuvausta materiaalista ja tutkituista vertaistukiryhmistä ja myöhemmin tulosluvussa kuvaan tutkimuskysymyksen kohtaisesti tarkasteltuja ilmiöitä, käytettyjä metodeja sekä tutkimusten tuottamia tuloksia. Materiaalin ja tutkimuksen arviointi sekä tulosten perusteella kokoamani päätelmät sisältyvät Johtopäätökset-lukuun, jonka alla pohdin myös tutkimuksessa ilmenneitä rajoituksia ja esiin nousseita jatkotutkimusmahdollisuuksia.

3.4 Materiaalin kuvailu

Materiaalin artikkelit olivat kaikki englanninkielisiä ja niistä valtaosa oli Yhdysvalloissa toteutettuja. Joukossa oli myös kaksi kanadalaista sekä yksi brittiläinen, australialainen, nigeriläinen, israelilainen, tanskalainen ja suomalainen tutkimus. Artikkeleiden muoto vaihteli tutkimustavasta riippuen selkeistä tutkimusraporteista kuvailevampiin kertomuksiin (Dean 1995; Jones 2004; Mathews 2000; Rhine 2009; Whatule 2000) ja tiedon jäsentelyyn (Davis & Jansen 1998; Shadden & Agan 2004).

Koska artikkeleiden muoto vaihteli, tutkimiani tietoja ei välttämättä löytynyt kaikista teksteistä yhtä helposti, jos ollenkaan. Tästä syystä artikkeleiden tiedot eivät ole kaikissa tapauksissa verrattavissa, enkä esitä tuloksia kvantitatiivisessa muodossa. Varsinkin tutkittujen vertaistukiryhmien kuvaukset olivat joissain tapauksissa hyvin suppeat, joten ryhmien tiedoista ei saa muodostettua edustavaa kokonaisuutta. Sen vuoksi esittelen tietoja ja tuon esille esimerkkejä vain siinä määrin kuin ne ovat kiinnostavia.

Artikkeleista vain viisi oli ensisijaisesti viestinnän tai puheviestinnän tutkimuksia, kun suurin osa oli terveystieteiden, sosiaalityön tai psykologian alan lehdistä. Muutama tutkimus keskittyi lingvistiikkaan tai antropologiaan, ja yksittäisiä tutkimuksia oli myös kasvatustieteen, sosiologian ja kauppatieteen aloilta.

4 TULOKSET

4.1 Tutkitut vertaistukiryhmät

Ryhmää yhdistävä tekijä

Tutkitut vertaistukiryhmät erosivat lähtökohdiltaan huomattavasti. Niiden jäseniä yhdistävät tekijät vaihtelivat, joskin rinta- ja muihin syöpiin (Coreil, Wilke & Pintado 2004; Dennis, Kunkel & Keyton 2008; Gray, Fitch, Davis & Phillips 1997; Liess ym. 2008; Magen & Glajchen 1999; Mathews 2000; Ussher, Kirsten, Butow & Sandoval 2006; Yaskowich & Stam 2003) liittyvät ryhmät olivat tutkimuksissa selkeästi enemmistönä. Näiden lisäksi tutkimuksissa esiintyi esimerkiksi alkoholismiin (Davis & Jansen 1998; Wright 1997), homouteen (Häggman-Laitila & Pietilä 2009; Wolkomir 2001), elämäntapojen muutokseen (Moisio & Beruchashvili 2010; Whatule 2000), HIViin (Cawyer & Smith-Dupre' 1995; Rhine 2009) sekä muihin sairauksiin (Guise, Widdicombe & McKinlay 2007; Horton-Salway 2004; Hsieh 2004; Mohr 2004; Roberts ym. 1999; Shadden & Agan 2004) liittyviä ryhmiä. Useimmat ryhmät toimivat siis sosiaali- ja terveydenhuoltoon liittyvien aiheiden parissa. Osa ryhmistä miellettiin artikkeleissa ensisijaisesti hoitoryhmiksi, mutta niiden toiminta käytännössä täytti vertaistukiryhmän kriteerit.

Lisäksi useampi yhdysvaltalainen artikkeli (Barton 1999; Barton 2004; Fish 2006) käsitteli erityiskoulutusta vaativien lasten vanhemmille tarkoitettua ryhmää, jonka tavoitteena oli opastaa ja tiedottaa vanhempia säädetyin lain pykälästä sekä lapsiensä oikeuksista ja mahdollisuuksista. Näissä ryhmissä vertaisten välinen tuki oli vain sivuroolissa, sillä ryhmän päätarkoitus oli lähinnä asiantuntijajohtoinen koulutuksellisuus. Tutkimusten ryhmistä jokainen oli jollain tasolla järjestäytynyt, tavoitteellinen ja sosiaalista tukea välittävä, mutta näiden painotukset vaihtelivat huomattavasti. Toiminnan tavoitteet vaihtelivat koulutuksellisuudesta elintavan muutokseen sekä elämänhallinnasta kokemustiedon vaihtoon ja supportiivisuuteen.

Ryhmän taustayhteisö

Tavoitteet ja toimintatavat riippuivat paljolti ryhmän organisoituneisuudesta ja taustajärjestön motiiveista, sillä jotkin ryhmät olivat osa suurempaa järjestäytyntä organisaatiota, kun taas toiset oli muodostettu itsenäisesti osallistujien omasta aloitteesta. Ryhmän taustaorganisaatio saattoi siis määritellä standardoidut toimintatavat ja tavoitteet esimerkiksi koulutuksellisuuden tai toivotun elämänmuutoksen toteuttamiseen. Vastaavasti itseohjautuvat ryhmät useimmiten keskittyivät kokemustiedon vaihtoon ja supportiivisuuteen, joskin myös niiden tapaamisiin saattoi liittyä tietoa lisäävä koulutusosio tai ulkopuolisen puhujan luento.

Yksi esimerkki pitkälle järjestäytyneestä kansainvälisestä vertaistukiryhmäorganisaatiosta on Anonyymit Alkoholistit (Alcoholics Anonymous, AA), joka tukee alkoholiongelmaisia taistelussaan riippuvuuttaan vastaan. AA on vuosikymmenten saatossa vakiinnuttanut asemansa alkoholistien ”vaihtoehtoisena lääkkeenä” ja tehnyt tunnetuksi 12-portaisen parannusohjelman, jota ryhmissä tunnollisesti noudatetaan. Ohjelma pitää sisällään seikkaperäiset ohjeet ja säännöt portaittaiseen paranemiseen, jonka aikana myönnetään oma heikkous ja käännytään ”suuremman voiman” (Jumalan) puoleen. Paraneminen siis nojaa vahvasti henkisyteen ja uskoon itseä suurempaa voimaa kohtaan, sekä kurinalaisuuteen, jota ryhmissä ylläpidetään. 12-portaista ohjelmaa sovelletaan nykyisin moniin muihinkin ongelmiin, joten AA on toiminut merkittävänä suunnannäyttäjänä erilaisille vertaistukiryhmille. (Davis & Jansen 1998; Wright 1997.)

Toinen kansainvälisesti järjestäytyntä vertaistukea hyödyntävä organisaatio on Painonvartijat (Weigh Watchers), joka hyödyntää vertaistapaamisia vain yhtenä laihdutusohjelmansa osana. Ohjelma perustuu pisteiden laskuun ja palkitsemiseen sisältäen myös koulutuksellisia toimintoja. (Moisio & Beruchashvili 2010.)

Kansainvälisesti järjestäytyneet organisaatiot toimivat vakiintuneiden rakenteiden perusteella, kun taas ruohonjuuritasolla toimivat ryhmät voivat toimia vapaasti omien tarpeidensa mukaan, kuten eräskin rintasyöpäryhmä, joka perustettiin

naisten omasta aloitteesta ja toimii omaehtoisesti ilman taustayhteisöä tai sponsoria (Mathews 2000). Näiden kahden ääripään, ruohonjuuritason ja kansainvälisesti järjestäytyneiden ryhmien lisäksi on myös esimerkiksi julkisen tahon, sairaalan tai kirkon ja pienempien järjestöjen ylläpitämiä ryhmiä.

Ryhmätoiminnan lähtökohdat

Ryhmän ohjaajasta käytettiin artikkeleissa vaihtelevasti termejä *leader* tai *facilitator*, joista olen käyttänyt yksiselitteisesti käännöstä *ohjaaja*, sillä se kattaa sekä ammattilaisen ja autoritäärisen johtajan tai fasilitaattorin, mutta myös ryhmän nimittämän vertaisohjaajan. Materiaalissa esiintyi erilaisia ohjaamisen muotoja riippuen ryhmän tavoitteista ja taustaorganisaatiosta. Ohjaajana saattoi toimia esimerkiksi sosiaali- tai terveysalan ammattilainen, psykologi, seurakunnan tai muun taustaorganisaation työntekijä, ryhmän perustaja, jäsenistä noussut vertainen tai omakohtaisia kokemuksia omaava ammattilainen. Ohjaajan rooli vaihteli opettajamaisesta kouluttajasta keskustelua ohjaavaksi tasavertaiseksi osallistujaksi, riippuen kunkin ryhmän omista käytännöistä.

Ryhmät olivat useimmiten avoimia, joskin osallistumisvaatimuksena oli yleensä omakohtainen tai läheinen kokemus ryhmää yhdistävästä tekijästä. Ryhmiin siis saattoi osallistua milloin vain ja vaikka vain yhden tapaamisen ajaksi. Osa ryhmistä oli muodostamisvaiheessa kaikille avoimia, mutta muuttuivat perustamisensa myötä suljetuksi, jotta ryhmän keskinäinen luottamus säilyisi. Käytän tässä yhteydessä pääsääntöisesti termiä *jäsen* viitattessani ryhmiin osallistuviin yksilöihin, joskin ajoittain hyödynnän myös termiä *osallistuja*, kun painotan ryhmien avointa luonnetta, sillä useisiin niistä sai osallistua myös satunnaisesti, sitoutumatta varsinaisesti ryhmän jäseneksi.

Ryhmät hakivat jäseniä joko aktiivisesti esimerkiksi ilmoituksilla tai ammattilaisten ja omien suhdeverkostojen avulla tai passiivisesti ottamalla joukkoon uusia jäseniä, jos sellaisia ilmaantui. Myös ryhmien elinkaarissa ja jatkuvuudessa oli eroja, sillä osa niistä oli alun alkaen määräaikaaisia, kun taas toiset toimivat vuodesta toiseen, vaikka ohjaaja ja jäsenet vaihtuvat. Avoimissa

ryhmissä kunkin tapaamisen osallistujamäärä vaihteli muutamasta henkilöstä muutamaan kymmeneen henkilöön.

Ryhmiin osallistuvien jäsenten motiivit ja tarpeet vaihtelivat omakohtaisten kokemusten mukaan. Osa hakeutui ryhmiin omasta aloitteestaan etsien toivoa ja tukea tilanteeseensa, koska he eivät kokeneet saavansa riittävää tukea lähipiiriltään tai halusivat keventää lähipiirillensä aiheutuvaa taakkaa. Osa taas saattoi osallistua ryhmiin hieman vastahakoisella asenteella ammattilaisten suosituksesta tai lähipiirinsä painostamana. Esimerkiksi väkivaltaisuutensa vuoksi vertaistukiryhmästä apua hakevat miehet saattoivat osallistua ryhmiin vastuuntunnostaan tai sosiaalisen paineen saattamana (Whatule 2000).

Osa ryhmistä oli kerta- tai jäsenmaksullisia ja osa ilmaisia, riippuen esimerkiksi toiminnan järjestäytyneisyydestä, taustaorganisaatiosta ja toimintatavoista. Jäsenmaksuun voi tapaamisten lisäksi sisältyä muutakin; esimerkiksi Painonvartijoissa maksuun sisältyi koulutusmateriaalia ja pääsy keskustelufoorumille (Moisio & Beruchashvili 2010).

Useat tutkimukset keräsivät ryhmän jäsenistä demografista tietoa, joka monesti todisti heissä samankaltaisuutta esimerkiksi rodun, iän, sosiaalisen aseman sekä kulttuuri- ja koulutustaustan suhteen. Ryhmien jäsenten sosioekonomiset taustat eivät silti juurikaan vaikuttaneet tutkijoiden tekemiin johtopäätöksiin. Naiset olivat selvästi enemmistönä useimmissa ryhmissä ja monet ryhmät oli tarkoitettukin ainoastaan naisille. Materiaaliin tosin sisältyi myös muutamia vain miehille tarkoitettuja ryhmiä (Dean 1995; Whatule 2000; Wolkomir 2001).

Kaiken kaikkiaan ryhmien koot, kokoontumistiheys ja kokoontumisten kesto vaihtelivat tapauskohtaisesti. Suurimmillaan kokoontumisissa saattoi olla yli parikymmentä osallistujaa, mutta tavanomaisin koko oli vajaa kymmenen ihmistä kerrallaan. Yleisimmin ryhmät kokoontuivat säännöllisesti esimerkiksi viikoittain, joka toinen viikko tai joka kuukausi noin tunnin tai parin ajan. Kokoontumispaikkana toimi yleensä joko kirkon, sairaalan tai muun taustayhteisön tilat tai muu yksityisyyden ja rauhan takaava ympäristö.

4.2 Tutkimuksissa tarkastellut ilmiöt

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla selvitin, mitä vuorovaikutusilmiöitä kasvokkaisten vertaistukiryhmien tutkimuksissa on tarkasteltu. Tekemäni kirjallisuuskatsauksen perusteella vertaistukiryhmien vuorovaikutusta ja siihen liittyviä tekijöitä tarkastelevien tutkimusten fokus vaihtelee ryhmäilmiöistä yksilönäkökulmaan. Tarkastelun näkökulmat ovat osin limittäisiä, joten artikkeleita voisi jäsentää monella tapaa lähestymistavasta riippuen. Tässä yhteydessä päädyin jakamaan ne tutkimuksissa tarkastellun ilmiön perusteella kolmen teemaan:

1. ryhmä vuorovaikutuksen kontekstina
2. ryhmän sisäiset prosessit
3. ryhmän vaikutus yksilöön.

Ensimmäisen teeman mukaiset artikkelit käsittelevät ryhmien ominaisuuksia ja piirteitä erityisesti niiden sosiaalisen luonteen kannalta. Toisen teeman alle kokosin artikkelit, jotka tarkastelivat erilaisia ryhmäprosesseja, kuten diskurssin käyttöä, yhteiseksi jakamista tai ryhmäkulttuurin muodostumista. Kolmas teema taas sisältää artikkelit, jotka keskittyvät yksilönäkökulmaan tarkastellen ryhmän vaikutuksia ja auttavia piirteitä esimerkiksi sosiaalisen tuen tai identiteetin kannalta. Kuvaan seuraavassa tutkimuksessa tarkasteltuja ilmiöitä ja tutkimusten tuottamia tuloksia näiden teemojen mukaisesti.

Ryhmä vuorovaikutuksen kontekstina

Monivaiheinen materiaalin haku ja valinta tuotti tulokseksi myös artikkeleita, joissa ei suoraan paneuduttu ryhmien vuorovaikutukseen vaan tarkasteltiin ryhmää yleisemmin supportiivisen vuorovaikutuksen mahdollistavana kontekstina. Tällaisten vertaistukiryhmiä kuvaavien tutkimusten kohteena on ollut esimerkiksi toiminnan sosiaalinen luonne, ryhmän yleiset piirteet sekä yksilöiden näkemys ryhmätoiminnasta. Artikkelit kartoittavat ja kuvaavat ryhmän toimintakontekstia

ja sen merkityksiä, mikä osaltaan selvittää myös vuorovaikutukseen liittyviä tekijöitä, tapoja ja vaikutuksia.

Adamsen (2002) on tarkastellut vertaistukiryhmän sosiaalista merkitystä haastatteleamalla henkeä uhkaavia sairauksia, kuten HIViä tai syöpää sairastavien vertaistukiryhmien osallistujia. Vastaavasti Yaskowich ja Stam (2003) tarkastelivat syöpää sairastavien vertaistukiryhmää sosiaalisena tilana, jossa osallistujat pääsevät ”työstämään elämänsä” vuorovaikutuksessa ryhmän kanssa.

Cerel, Padgett ja Reed (2009) ovat selvittäneet itsemurhan uhrin lähipiirille tarkoitettujen vertaistukiryhmien ominaisuuksia ryhmän ohjaajalle suunnatun kyselytutkimuksen avulla. He kokosivat tietoa esimerkiksi ryhmien taustayhteisöstä ja näkyvyydestä, niiden toimintatilan pituudesta, osallistujien taustoista sekä ohjaajan kokemuksista. Mohr (2004) taas tarkasteli mielisairaiden lasten perheille tarkoitettua vertaistukiryhmän elinkaarta, eli kuinka ryhmä ja sen kulttuuri muodostuu ja kehittyy, miten sitä ylläpidetään ja minkälaisia uhkia sen jatkuvuudelle saattaa olla.

Fish (2006) sen sijaan tutki tapaustutkimuksena, kuinka tyytyväisiä koulutuksellisen ja informatiivisen autistilasten vanhemmille tarkoitettua vertaistukiryhmän osallistujat olivat ryhmän toimintaan ja kokoontumisiin. Myös Häggman-Laitila ja Pietilä (2009) kokosivat osallistujien mielipiteitä ryhmätoiminnasta ja erityisesti sen laadusta haastatteleamalla lapsiperheiden vanhemmille tarkoitettua vertaistukiryhmän osallistujia.

Vastaavia ryhmän luonnetta käsitteleviä tutkimuksia voisi tarkennetulla haulla löytää enemmänkin, mutta nämä olivat ainoat, mitä tämän tutkimuksen vuorovaikutusta painottavilla kriteereillä löytyi. Siksi tämän tason tutkimukset ovat nyt materiaalissa vähemmistönä.

Ryhmän sisäiset prosessit

Suurin osa materiaalista käsitteli vertaistukiryhmien sisäisiä prosesseja, joihin vaikuttava ryhmän kulttuuri oli yksi tarkastelun kohteena olleista ilmiöistä. Coreil, Wilke ja Pintado (2004) tarkastelivat rintasyöpää sairastavien naisten vertaistukiryhmissä jaettua yhteistä ”sairastamisen kulttuurista mallia” sekä sitä, kuinka hyvin osallistujien omissa kertomuksissa esiintyvät teemat tukevat tai haastavat kyseisen ryhmän kulttuuria. Myös Mathews (2000) keskittyi rintasyöpää sairastavien vertaistukiryhmään ja nimenomaan sen piirissä tapahtuvaan kognitiiviseen prosessiin, eli ryhmän sisäiseen kulttuuriseen neuvotteluun, jossa osallistujat hakevat kertomuksillaan tasapainoa ryhmässä jaetun näkemyksen ja siitä eroavan oman kokemuksensa välille.

Gray, Fitch, Davis ja Phillips (1997) haastattelivat rintasyöpää sairastavien naisten vertaistukiryhmään osallistuvia selvittääkseen heidän kokemuksiaan erityisesti ryhmän rakenteesta ja prosesseista sekä niiden vahvuuksista ja heikkouksista. Magen ja Glajchen (1999) taas tutkivat, missä määrin syöpää sairastavien vertaistukiryhmään ja sen prosesseihin osallistuminen kohentaa osallistujan terveydentilaa, ja vaikuttaako tähän osallistujan tietynlainen suhtautuminen ryhmätoimintaan ja -prosesseihin.

Ryhmän sisäisistä prosesseista oli tarkasteltavaksi ilmiöksi valittu usein nimenomaan ryhmässä käytävä diskurssi. Barton (1999) tutki, millainen teho toistolla on vertaistukiryhmien diskurssissa. Kyseessä oli erityiskoulutuslakiin liittyvä koulutuksellinen ryhmä, jonka piirissä tarkasteltiin toistuvien sanontojen tiedollisia ja yhteisöllisiä funktioita. Barton (2004) tutki samantyyppisen ryhmän kontekstissa myös sitä, miten lakiin liittyvä tietoisuus rakentuu ryhmässä käytävän diskurssin myötä.

Horton-Salway (2004) sen sijaan tutki kroonista väsymysoireyhtymää sairastavien vertaistukiryhmässä, kuinka puhuja osoittaa tietämystään tai hakee sille hyväksyntää puheessaan tasapainotellen asiantuntijatietoon tai kokemustietoon perustuvien argumenttien välillä. Myös Guise, Widdicombe ja McKinlay (2007) tutkivat kroonista väsymysoireyhtymää sairastavien ryhmiä. He vertailivat

kasvokkain ja verkkovälitteisesti tapaavien vertaistukiryhmien diskursseissa muodostuvien käsitysten eroja.

Dennis, Kunkel ja Keyton (2008) painottivat diskurssin vuorovaikutuksellista ja sosiaalista puolta tarkastelemalla rintasyöpää sairastavien vertaistukiryhmän diskurssissa tuotettua sosiaalista tukea ja sen myötävaikutusta selviytymiseen. Whatule (2000) taas selvitti tapaustutkimuksessaan, miten vihaiset miehet osallistuvat vuorovaikutukselliseen vertaistukiryhmään. Hän piti ryhmässä tapahtuvaa vuorovaikutusta uudelleensosiaalistumisen välineenä, joka ohjaa vihaiset, väkivaltaan taipuvaiset miehet arvioimaan toimintaansa uudelleen ja muuttamaan sitä parempaan suuntaan.

Myös yhteiseksi jakaminen ja ryhmän yhteisen ymmärryksen luominen olivat huomionarvoisia ilmiöitä sisäisten prosessien joukossa. Wright (1997) esimerkiksi tarkasteli ryhmässä yhteiseksi jaetun ideologian roolia paranemisprosessin edistämässä Anonyymit Alkoholistit -ryhmän kontekstissa, kun taas Wolkomir (2001) pohti ryhmän kesken jaettujen tunteiden yhteyttä sitoutuneisuuteen kristillisissä homojen vertaistukiryhmissä. Dean (1995) taas kuvaa tapaustutkimuksessaan, kuinka keski-ikäisen naisen ohjaama homojen vertaistukiryhmä rakentaa yhteistä ymmärrystä jakamalla keskenään narratiiveja, tarinoita ja hauskoja kertomuksia omasta elämästään. Myös Jones (2004) kuvailee tapaustutkimuksessaan äitipuolten vertaistukiryhmän kontekstissa erilaisia narratiivin eli tarinankerronnan keinoja, joilla osallistujat voivat jakaa kokemuksiaan ryhmän kesken lievittäen siten omaa ahdistustaan, suruaan ja epäluulojaan mutta myös välittäen riemua ja hyviä hetkiä.

Ryhmän vaikutus yksilöön

Ryhmän sisäisten prosessien lisäksi monet artikkelista käsittelevät vertaistukiryhmätoiminnan vaikutusta yksilöön. Psykologian ja sosiaalityön aloilla yksilöllisiä vaikutuksia on tutkittu valtavasti, sillä vertaistukea ja hoitoryhmiä käytetään yleisesti hoitomenetelmänä. Vuorovaikutuksen näkökulmasta tutkitut ilmiöt kuitenkin rajautuvat lähinnä sosiaalisen tuen ja

supportiivisuuden välittämiseen, identiteetin konstruointiin sekä ryhmätoiminnan hyvinvointivaikutuksiin.

Sosiaalinen tuki ja supportiivisuus oli tarkastelun kohteena vain parissa artikkelissa. Cawyer ja Smith-Dupre' (1995) tutkivat sosiaalisen tuen roolia ja sen välittymistä HIViä sairastavien vertaistukiryhmässä, jossa tuen antaja on usein samaan aikaan myös tuen vastaanottaja. Ussher, Kirsten, Butow ja Sandoval (2006) taas tarkastelivat, mitä sellaista syöpää sairastavien vertaistukiryhmät tarjoavat, mitä muista supportiivisista suhteista ei saa. Liess ynnä muut (2008) sen sijaan testasivat erilaisia aineiston tallennus- ja analyysikeinoja rintasyöpää sairastavien vertaistukiryhmän kontekstissa. Heidän tutkimuksensa tavoite oli verrata kasvokkain ja teknologiavälitteisesti tapaavissa ryhmissä välittyvien emotionaalisten ilmausten mittauskeinoja, niiden tarkkuutta ja luotettavuutta.

Identiteetin rakentaminen ja rekonstruointi oli yleinen ryhmissä tarkasteltu ilmiö. Hsieh (2004) esimerkiksi tutki, kuinka elintensiirtopotilaiden vertaistukiryhmässä yksilöt konstruoivat identiteettiään tarinankerronnan avulla. Shadden ja Agan (2004) puolestaan selvittivät, kuinka afasiaa sairastavien vertaistukiryhmässä yksilöt muokkaavat uudestaan sosiaalista identiteettiään sopeutuakseen muuttuneeseen tilanteeseensa. Davis ja Jansen (1998) taas kokosivat katsauksessaan normatiivisuuteen ja narratiivien jakamiseen perustuvan Anonyymit Alkoholistit -yhteisön toimintaperusteita ja niiden vaikutuksia yksilön identiteettiin.

Myös vertaistukiryhmien hyvinvointivaikutukset olivat monissa tutkimuksissa tarkasteltu ilmiö. Schiff ja Bargal (2000) tarkastelivat useille eri sisältöisille ryhmille kohdistetun kyselyn avulla vertaistukiryhmän auttavia piirteitä ja niiden vaikutuksia yksilöiden hyvinvoinnille. He myös vertailivat auttavien piirteiden eroja 12-portaista ohjelmaa noudattavien ryhmien ja tavallisten vertaistukiryhmien välillä. Moisio ja Beruchashvili (2010) tarkastelivat hyvinvointivaikutuksia Painonvartijoiden vertaistukiryhmässä selvittämällä, miten henkisyttä ja terapeutisuutta korostava ryhmätoimintamalli vaikuttaa osallistujien vointiin. Myös Roberts ynnä muut (1999) tarkastelivat useiden eri

analyysimenetelmien kautta, millaisia yksilöä auttavia vaikutuksia vuorovaikutuksessa välitettävällä interpersonallisella avulla on mieleltään sairaiden vertaistukiryhmässä. Rhine (2009) sen sijaan seurasi tapaustutkimuksessaan nigerialaisten HIViä sairastavien naisten vertaistukiryhmän toimintaa ja sitä, miten naiset käyttävät ryhmää tasapainotellessaan sairauden aiheuttaman elämän monimutkaisuuden kanssa ja pyrkiessään kokonaisvaltaiseen elämänhallintaan.

4.3 Tutkimuksissa käytetyt menetelmät

Toisen tutkimuskysymyksen perusteella tutkin, millä menetelmillä vertaistukiryhmiä ja niiden vuorovaikutusilmiöitä on tarkasteltu. Tässä yhteydessä tarkoitan tutkimusmenetelmällä kaikkia erilaisia analyysi- ja aineistonkeruutapoja, joita artikkeleissa mainittiin. Seuraavassa on esitelty laadulliset ja määrälliset tutkimusmenetelmät niiden yleisyyden mukaisessa järjestyksessä. Aineistonkeruu- ja analyysimenetelmiä on mainittu myös toisistaan erillisinä, vaikka niitä olisikin käytetty saman tutkimuksen yhteydessä.

Valtaosa tutkimuksista oli laadullisia, kun taas määrällisiä menetelmiä oli käytetty vain muutamassa tutkimuksessa. Laadullisina menetelminä oli käytetty etnografiaa, ankkuroitua teoriaa, teemoittelua tai muita laadullisen analyysin menetelmiä, diskursiivista psykologiaa tai diskurssianalyysiä. Näiden lisäksi oli myös joitain kuvailevia tai jäsentäviä tapaustutkimuksia (Dean 1995; Fish 2006; Jones 2004; Mathews 2000; Moisio & Beruchashvili 2010; Rhine 2009; Shadden & Agan 2004; Whatule 2000) sekä yksi katsaus (Davis & Jansen 1998), joiden raportoimiseen ei ollut käytetty yleistä tutkimusraportin rakennetta. Katson niiden kuitenkin kuuluvan laadullisen tutkimuksen piiriin. Määrällisinä menetelminä oli hyödynnetty kyselytutkimusta, vertailevaa tutkimusta sekä monimenetelmää, jossa aineiston käsittelyyn käytettiin erilaisia analyysitekniikoita. Kaiken kaikkiaan käytettyjen tutkimusmenetelmien skaala oli laaja.

Etnografia

Jopa kuusi laadullista tutkimusta perustui etnografiseen menetelmään. Etnografia on naturalistinen tutkimusmenetelmä, joka tarkastelee ihmisiä ja heidän toimintaansa luonnollisessa kontekstissa varta vasten muokattujen tutkimusasetelmien sijaan. Ilmiötä tutkitaan mahdollisimman autenttisissa olosuhteissa observoiden, ja tutkijan rooli voi vaihdella toimintaan osallistuvasta tarkkailijasta passiiviseen sivustaseuraajaan. Myös muuta aineistoa, kuten haastatteluita ja olemassa olevia dokumentteja voidaan hyödyntää tarkkailua täydentävänä tutkimuslähteenä. Naturalistisen aineiston avulla etnografia pyrkii luomaan kokonaisvaltaisen kuvauksen tutkitusta ilmiöstä ja ymmärtämään tutkimuksen kohteen näkökulmaa. Monissa etnografisissa tutkimuksissa sovelletaan aineiston käsittelyssä ja kuvaamisessa myös muita kuin etnografisia menetelmiä. (Dollar & Merrigan 2002; Frey, Botan & Kreps 2000, 58–62.)

Vertaistukiryhmiä tarkastelleissa etnografioissa aineisto kerättiin observoimalla ryhmää joko osallistuvana tai ulkopuolisena tarkkailijana, minkä lisäksi materiaalina käytettiin useimmiten myös haastatteluita. Etnografisten tutkimusten aiheissa ei ollut liiemmin yhtäläisyyksiä. Etnografiaa sovellettiin vain lähestymistapana aineiston keräämiseen ja sen analyysissä hyödynnettiin muita keinoja, kuten ankkuroitua teoriaa (Cawyer & Smith-Dupre' 1995; Hsieh 2004; Wolkomir 2001; Wright 1997) tai teemoittelua (Coreil, Wilke & Pintado 2004; Mohr 2004), joita kuvaan alla.

Ankkuroitu teoria

Ankkuroitu teoria (grounded theory) on yksittäisen tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä muodostettu yleinen teoria. Se luodaan aineiston pohjalta, joten sen tulee kuvata tutkittua ilmiötä totuudenmukaisesti. Aineiston on oltava monipuolinen ollakseen pätevä, joten se voi sisältää esimerkiksi havaintoja, haastatteluja, virallisia dokumentteja, päiväkirjoja ja tutkijan reflektointia. Menetelmän tarkoituksena on aineistoa koodaamalla tuottaa jäsenneltyjä malleja tai teoriaa aihepiiristä, josta ei ole aikaisemmin sellaisia tehty. (Charmaz 2000, 514–516; Strauss & Corbin 1990, 23–24.)

Ankkuroitua teoriaa oli käytetty neljässä etnografiassa. Tutkimukset tarkastelivat sosiaalisen tuen roolia vertaistukiryhmässä (Cawyer & Smith-Dupre' 1995), jaettujen tunteiden ja sitoutumisen suhdetta (Wolkomir 2001), jaetun ideologian ja paranemisen suhdetta (Wright 1997) sekä tarinankerronnallista identiteetin konstruoimista (Hsieh 2004). Näiden lisäksi yksi ankkuroituun teoriaan perustuva tutkimus tarkasteli vertaistukiryhmää sosiaalisena tilana (Yaskowich & Stam 2003). Tutkimus selvitti erityisesti ryhmän vaikutusta syöpäpotilaiden omasta tilanteestaan konstruoimiin narratiiveihin.

Teemoittelu ja muu laadullinen analyysi

Kahden muun etnografisen tutkimuksen analyysiin oli käytetty teemoittelua. Näiden lisäksi viisi muutakin tutkimusta hyödynsi teemoittelua, jäsentelyä tai muuta laadullista sisällön analyysiä. Näissä aineisto oli kerätty pääasiassa haastattelemalla. Kahdessa myös havainnoitiin ja joissain käytettiin lisäksi muita lähteitä, kuten organisaation dokumentteja.

Teemoiteltujen etnografisten tutkimusten aiheina oli ryhmän kannattama kulttuurinen malli (Coreil, Wilke & Pintado 2004) ja vertaistukiryhmän elinkaari (Mohr 2004). Muiden laadullisesti analysoitujen tutkimusten kohteena oli vertaistukiryhmän sosiaalinen merkitys (Adamsen 2002), tiedostuneisuuden muodostuminen diskurssissa (Barton 2004), vertaistukiryhmien prosessit ja rakenteet (Gray, Fitch, Davis & Phillips 1997), vertaistukiryhmien laatuksiteerit (Häggman-Laitila & Pietilä 2009) sekä vertaistukiryhmien ja muiden supportiivisten suhteiden vertailu (Ussher, Kirsten, Butow & Sandoval 2006).

Diskursiivinen psykologia

Kaksi tutkimuksista käytti tutkimusmenetelmänä diskursiivista psykologiaa, joka keskittyy tapaan, jolla yksilöiden sisäiset näkemykset tuotetaan diskurssissa. Tutkimuksen fokus on tekstissä ja puheessa, jotka nähdään sosiaalisena käytäntönä. Tutkimuksen aineisto on täysin naturalistista, eli tutkija ei saa vaikuttaa sen sisältöön eikä sen tuotto saa olla tutkijasta riippuvaista. (Potter 2011, 188–191.)

Diskursiivista psykologiaa käyttävistä tutkimuksista toinen tarkasteli käsitysten konstruoimista diskurssissa vertaillen kasvokkaisia ja internetissä toimivia ryhmiä (Guise, Widdicombe & McKinlay 2007). Aineisto oli kerätty ryhmäkeskusteluja nauhoittamalla ja verkkokeskusteluja tallentamalla. Toinen tutkimus selvitti, kuinka puhetta voidaan käyttää osoittamaan omaa professionaalisuutta ja ammattitaitoa (Horton-Salway 2004). Tähän aineisto kerättiin nauhoittamalla normaali ryhmäkeskustelu. Molemmat aineistot analysoitiin käyttämällä diskursiiviseen psykologiaan sovellettuja diskurssi- ja keskusteluanalyysin malleja.

Diskurssianalyysi

Vain yhdessä tutkimuksessa oli käytetty diskurssianalyysiä, joka keskittyy yksityiskohtaiseen kielen, keskustelun ja vuorovaikutuksen analyysiin tai diskurssissa ilmeneviin merkityssuhteisiin ja kontekstiin. Diskurssianalyysin aineistoksi sopivat esimerkiksi tekstit, kuvat, toimintatavat tai näiden yhdistelmät. (Lähdesmäki, Hurme, Koskimaa, Mikkola & Himberg 2009.)

Diskurssianalyysin keinoin oli tutkittu, kuinka toistoa käytetään institutionaalisessa diskurssissa (Barton 1999). Huomion kohteena oli erityisesti sloganien ja sanontojen funktiot ja niiden hyödyntäminen organisaation kontekstissa. Aineisto oli kerätty observeimalla ja organisaation alla toimivan vertaistukiryhmän tapaamisia nauhoittamalla. Lisäksi hyödynnettiin organisaation kirjallista materiaalia.

Tapaustutkimus

Tapaustutkimus (case study) oli yksi suosituimmista vertaistukiryhmien tutkimusmenetelmistä. Tapaustutkimus on yksittäisen tapauksen ja siinä esiintyvien ilmiöiden syvällistä tutkimista ja niistä raportoimista. Olennaisinta tässä menetelmässä on jokin tietty, ainutlaatuinen tutkimuksen kohde, systeemi, joka toimii luonnollisessa kontekstissaan. Tapaustutkimuksen kesto, tutkimusmenetelmät sekä raportin muoto voivat vaihdella. (Stake 2000, 435–449.)

Jopa kahdeksan vertaistukiryhmiä tarkastelevaa tutkimusta oli toteutettu tapaustutkimuksina, joiden aineiston kokoamiseen oli käytetty esimerkiksi haastatteluita tai observointia. Vaihtelevia aiheita selvitettiin pääasiassa yksittäisten vertaistukiryhmien kontekstissa. Tutkittavina ilmiöinä näissä tapauksissa oli elämän monimutkaisuuden hallinta vertaistukiryhmän avulla (Rhine 2009), identiteetin uudelleenmuodostaminen (Shadden & Agan 2004), vuorovaikutus uudelleensosiaalistumisen välineenä (Whatule 2000), narratiivin käyttö ymmärryksen luomisessa (Dean 1995), tyytyväisyys ryhmän kokoontumisiin (Fish 2006), narratiiviset sovellukset vertaistukiryhmissä (Jones 2004) sekä ryhmässä jaetun kulttuurin neuvotteleminen (Mathews 2000).

Spirituaalis-terapeuttisen mallin hyvinvointivaikutuksia käsittelevä tutkimus (Moisio & Beruchashvili 2010) oli tapaustutkimuksista ainut, jossa aineistoa kerättiin satunnaisesti eri ryhmistä, jotka kuitenkin noudattivat yhtenäistä ohjelmaa ja toimintakäytänteitä saman organisaation sisällä. Tämä oli samalla laajennettu tapaustutkimus (ks. Burawoy 1998), joka katsoi aihetta reflektiivisesti ottaen huomioon myös yksittäistapausta laajemman kontekstin. Tapaustutkimuksista kirjoitettujen artikkeleiden muoto ei yleensä noudattanut vakiintunutta tutkimusraportin muotoa, vaan ne oli kirjoitettu vapaan kuvailevasti tai tietoa jäsentelevästi.

Katsaus

Ainoa vertaistukiryhmistä laadittu kirjallisuuskatsaus oli kirjoitettu tietoa jäsentelevän artikkelin muodossa. Katsaus jäsensi narratiivisesti toimivan normatiivisen yhteisön vaikutusta yksilön identiteettiin (Davis & Jansen 1998). Artikkelin oli kirjoitettu sosiaalityöntekijän näkökulmasta ja keskittyi erityisesti kritiikkiin, joka kohdistuu 12-portaista ohjelmaa noudattaviin vertaistukiryhmiin. Katsaus arvioi ryhmien potentiaalia ja rajoitteita vaihtoehtoisena hoitomenetelmänä. Tarkasteltavana vertaistukiryhmänä toimi Anonyymit Alkoholistit (AA), sillä se on tavoitteellisen 12-portaista ohjelmaa noudattavan ryhmän prototyyppi, jonka toiminta perustuu sääntöjen ohjaamaan kaavaan ja tarinoiden jakamiseen.

Kyselytutkimus

Vertaistukiryhmiä tarkastelevista tutkimuksista kolme oli toteutettu määrällisenä kyselytutkimuksena (survey). Kyselytutkimusten tavoitteena on kerätä tietoa isosta joukosta ja koota sen perusteella yleistettäviä tuloksia. Aineistot voidaan koota monenlaisilla asteikoilla ja kysymyksillä, jotka analysoidaan tarpeenmukaisilla menetelmillä. Kyselyitä voidaan toteuttaa erilaisissa formaateissa esimerkiksi haastattelemalla tai itseohjautuvasti. (Frey, Botan & Kreps 2000.)

Kyselytutkimukset selvittivät vertaistukiryhmien ominaisuuksia (Cerel, Padgett & Reed 2009), ryhmäprosessin vaikutuksia potilaan terveydentilaan (Magen & Glajchen 1999) sekä vertaistukiryhmän auttavia piirteitä ja niiden vaikutuksia hyvinvointiin (Schiff & Bargal 2000).

Vertaileva tutkimus

Yksi määrällisistä tutkimuksista testasi aineiston koodaustapoja ja niiden tuloksellisuutta kasvokkaisten ja teknologiavälitteisten vertaistukiryhmien kontekstissa (Liess ym. 2008). Tutkimus vertaili erilaisen koodauksen eroja aineistonaan vertaistukiryhmistä kerätyt video- ja tekstitalenteet. Koodauksen kohteena olivat ryhmässä esiintyvät emotionaaliset ilmaisut.

Monimenetelmä

Useamman menetelmän yhdistelmiä käytettiin kahdessa tutkimuksessa. Toinen niistä selvitti vuorovaikutuksessa välittyvän interpersonaalisen avun auttavia vaikutuksia (Roberts ym. 1999). Aineisto kerättiin pääosin observoimalla ja haastattelemalla vertaistukiryhmän jäseniä. Sosiaalista sopeutumista, oireita, avunantoa ja sosiaalisia verkostoja mitattiin omilla määrällisillä mittareillaan niin yksilön omasta kuin haastattelijan näkökulmasta, ja aineiston koodaus tehtiin kuhunkin mittariin sopivasti.

Toinen monimenetelmätutkimus hyödynsi ongelmallisen integraation teoriaa (problematic integration theory) sekä arviointiteoriaa (appraisal theory)

tarkastellakseen vertaistukiryhmän diskurssissa tuotettua sosiaalista tukea ja sen myötävaikutusta selviytymiseen (Dennis, Kunkel & Keyton 2008). Ongelmallisen integraation teoria (Babrow 1992) käsittelee vuorovaikutuksessa syntyviä ristiriitaisia kognitioita ja niihin sopeutumista. Teorian mukaan tietoa yleensä käytetään vähentämään epävarmuutta, mutta se joissain tapauksissa myös lisää sitä. Vuorovaikutuksessa välittyvä tieto voi olla luonteeltaan epäselvää, ristiriitaista, epätodennäköistä tai jopa mahdotonta suhteessa omiin toiveisiimme ja odotuksiimme. Tällaisten ristiriitojen vähentäminen tai poistaminen ei ole helppoa, jos edes mahdollista, joten joskus niihin pitää vain sopeutua. (Littlejohn 2002, 142.)

Arviointiteoria (Lazarus 1991) taas huomioi viestintätilanteiden psykologisen ja emotionaalisen puolen. Teorian mukaan ympäristön muutoksen havaitessaan henkilö arvioi tilanteen, mikä johtaa joko positiiviseen tai negatiiviseen emotionaaliseen reaktioon. (Littlejohn 2002, 140.) Arvioinnin avulla siis tasapainoillaan muuttuvassa ympäristössä ja pyritään selviytymään tilanteista myös emotionaalisisella tasolla.

Dennisin, Kunkelin ja Keytonin (2008) tutkimus selvitti näiden kahden teorian avulla rintasyöpäpotilaiden vertaistukiryhmätoiminnan myötävaikutusta sen jäsenten selviytymiseen. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, kuinka ryhmässä käyty diskurssi ja sen muodostamat odotukset ja arviot vaikuttavat epävarmuuden määrään, ja kannustaako se huolestuttavan tilanteen positiiviseen uudelleenarviointiin parantaen uskoa selviytymiseen.

Tutkimuksen aineisto kerättiin observoimalla ja nauhoittamalla ryhmän tapaamisia, joiden litteraatioita koodattaessa tekstistä jaoteltiin arvioivat, todennäköiset sekä tietoa etsivät ja välttelevät ilmaukset. Lisäksi analyysissä käytettiin vuorovaikutusprosessin analyysiä, eli IPA-menetelmää (interaction process analysis, Bales 1951) tehtäväkeskeisyyden ja sosioemotionaalisen orientaation tunnistamiseen. IPA on yksi varhaisimpia viestinnän tutkimukseen käytettyjä analyysikeinoja, joilla kuvataan ryhmän päätöksentekoprosessia. Analyysissä jokaisen ryhmän jäsenen kaikki ryhmässä tapahtuvat viestintäaktit

luokitellaan niiden tarkoituksen tai funktion mukaisesti. Luokittelussa käytetään 12 kategoriaa: solidaarisuus, tunnelman keventäminen, myötämielisyys, ehdottaminen, mielipiteen kertominen, tiedon jakaminen, tiedon pyytäminen, mielipiteen pyytäminen, ehdotuksen pyytäminen, erimielisyys, jännitteisyys ja epäystävällisyys. Menetelmä mahdollistaa ryhmässä ilmenevien vuorovaikutuskaavojen vertailun ja sen myötä myös ryhmän toiminnallisen tehokkuuden arvioinnin. (Frey, Botan & Kreps 2000, 244.)

4.4 Tutkimusten tuottamat tulokset

Kolmas tutkimuskysymys etsi vastausta siihen, millaisia tuloksia vertaistukiryhmien vuorovaikutusta tarkastelleet tutkimukset ovat tuottaneet. Tutkimusten tuottamat tulokset riippuvat paljolti tutkimuskohteena olleesta ryhmästä ja sen yksilöistä, ryhmän toimintamuodosta ja -periaatteista sekä tutkimuksen lähtökohdista ja tutkimusmetodeista. Seuraavassa olen tiivistänyt ja jäsentänyt tarkasteltujen ilmiöiden perusteella ja määriteltyjen teemojen mukaisesti tärkeimmät ja varsinkin tutkielman aiheen kannalta kiinnostavimmat tulokset. Alaluvuissa viitataan ryhmiin pääasiassa yksikkömuodossa, jotta tulosten kontekstisidonnaisuus ei pääse liiaksi unohtumaan.

Ryhmä vuorovaikutuksen kontekstina

Ryhmäkontekstia tarkastelleet tutkimukset kokosivat yhteen ryhmien yleisiä ominaispiirteitä. Cerelin, Padgettin ja Reedin (2009) kyselytutkimuksen perusteella tietynaiheiset ryhmät ovat keskenään hyvin samankaltaisia rakenteensa, ohjaajuuden sekä tapaamisten luonteen suhteen. Tutkimuksen kohteena olleiden itsemurhaa käsittelevien ryhmien määrä on kasvussa ja ne ovat pieniä, alle kymmenen jäsenen avoimia ryhmiä, jotka tapaavat kuukausittain. Yhä useammat ryhmät toimivat ilman sponsoria vertaisohjaajan johdolla ja kokemusten jakaminen koetaan niiden tärkeimmäksi sisällöksi (Cerel, Padgett & Reed 2009). Mohrin (2004) mukaan vertaistukiryhmän elinkaari noudattaa ryhmäprosessin

vaiheita aloittaen tunnustelusta ja ryhmän muotoutumisesta, siirtyen kohun kautta uudelleenrakentumiseen ja siitä turbulenssin myötä ryhmän ylläpitoon.

Vertaistukiryhmän laatukriteereiksi määritellään tiedon laatu, mahdollisuus keskusteluun, toiminnallisuus, vuorovaikutteisuus sekä hyvä ohjaajuus (Hägman-Laitila & Pietilä 2009). Fishin (2006) tutkimuksen mukaan erityiskoulutuslakiin liittyvä ryhmä koetaan vastavuoroisuudeltaan epätasapainoiseksi kenties juuri yksioikoisen ja jäykän koulutuksellisuutensa johdosta.

Vertaistukiryhmien ominaispiirteiden ohella tutkimusten tuottamissa tuloksissa kuitenkin korostui erityisesti ryhmän merkitys yksilön henkilökohtaisena ja muista läheisistä erillisenä sosiaalisena kontekstina. Yaskowichin ja Stamin (2003) mukaan vertaistukiryhmät tarjoavat erillisen sosiaalisen tilan, johon liittyminen ja identifioituminen on tärkeä osa yksilön elämäkerrallista työtä. Ryhmä luo tilan, jossa yksilöiden on mahdollista puhua turvallisesti ja tulla ymmärretyksi, mikä myös tukee päätöksenteossa ja uudelleenherättelee toivoa. Ryhmän sosiaalinen merkitys korostuu myös Adamsenin (2002) tutkimuksessa, jonka perusteella vertaistukiryhmä luo läheisten ja ammattilaisten rinnalle ”kolmannen verkoston”, joka mahdollistaa uudet sosiaaliset kontaktit ja ystävyysuhteet. Tällainen verkosto muuttaa passiivisen uhrin aktiiviseksi tekijäksi vastavuoroisen avun kautta lisäten yksilön emotionaalista hallintaa ja luottamusta itseän.

Ryhmän sisäiset prosessit

Tutkimusten tuottamista tuloksista ilmenee, että vertaistukiryhmien ryhmäprosessit ovat tärkeitä tekijöitä sosiaalisen tuen, yhteisöllisyyden ja ryhmäkulttuurin jakamisessa ja välittämisessä. Grayn, Fitchin, Davisin ja Phillipsin (1997) tutkimuksen mukaan ryhmä välittää sekä emotionaalista että tiedollista ja käytännöllistä tukea, joka välittyy ryhmäprosesseissa. Emotionaaliseen tukeen sisältyvät muun muassa uudet kokemukset ja kontaktit sekä jaettu ymmärrys, toivo ja nauru. Ryhmä nähdään linkkinä läheisten ja yhteiskunnan välillä, ja sen toiminnassa nousee esille erityisesti kuoleman kohtaamisen problemaattisuus sekä ristiriidat ryhmän hallinnon ja ryhmätoiminnan laajuuden suhteen. (Gray, Fitch, Davis & Phillips 1997.)

Myös Magenin ja Glajchenin (1999) tutkimus osoittaa ryhmätoiminnan vähentävän jäsentensä emotionaalista uupumusta ja sosiaalista eristyneisyyttä. Heidän tutkimuksensa määrittelee ryhmän tärkeimmiksi prosesseiksi koheesion, toivon, altruismin ja universaalisuuden. Mathewsin (2000) mukaan ryhmä rakentaa näkökulmansa kognitiivisen dissonanssin kautta ja sen toiminnan houkuttelevuus riippuu sen edustaman kulttuurisen näkökulman yhteensopivuudesta yksilön tarpeisiin nähden. Ryhmäkulttuuria määrittelee myös Coreil, Wilke ja Pintado (2004), joiden mukaan se koostuu narratiiveista, metaforista, ryhmäprosesseista, toiminnan koetuista hyödyistä ja siinä ilmenevistä ristiriidoista.

Diskurssi on useammassakin tutkimuksessa merkittävässä osassa ryhmän sisäisiä prosesseja tarkasteltaessa. Bartonin (2004) mukaan ryhmän diskurssissa muokataan yksilön tiedostuneisuutta muun muassa vertailun, rinnastamisen, narratiivien sekä toiston avulla. Lisäksi Barton (1999) toteaa ryhmässä käytettävien sanontojen ja toiston välittävän sisältönsä ohella myös viestiin liittyviä arvoja ja asenteita. Ryhmän diskurssissa usein haetaan hyväksyntää ”omalle tiedolle” tasapainottelemalla ryhmässä olevan asiantuntijuuden ja omien kokemusten kesken (Horton-Salway 2004) ja käytetään paljon varsinkin ongelmallisen integraation teorian mukaisia epävarmuuden vähentämisen keinoja (Dennis, Kunkel & Keyton 2008).

Lisäksi Guisen, Widdicomben ja McKinlayn (2007) tutkimus osoittaa, että ryhmien diskursseissa ilmenee usein ristiriitaisia käsitysrakenteita yksilöiden elämäntilanteesta ja ristiriidat ilmenevät melko samankaltaisina riippumatta siitä, tapaavatko ryhmät kasvokkain vai teknologiavälitteisesti. Vuorovaikutuksen ja diskurssin sanotaan myös olevan merkittäviä tekijöitä uudelleensosiaalistumisessa (Whatule 2000). Ryhmässä jaettu kieli, rituaalit, säännöt, symbolit ja omien tarinoiden kertominen luovat ryhmään koheesiota, yhteisen kulttuurin ja jaetun tietoisuuden.

Jakamisen merkitys tulee esille myös tutkimuksissa, joissa ei itse diskurssia edes mainittu. Painotuksena ovat tällöin jaettu ideologia, yhteinen ymmärrys ja

narratiivit. Wrightin (1997) mukaan ryhmässä tapahtuva vuorovaikutus on tärkeä väylä ideologian jakamiseen ja tietoiseenkin näkökulmien juurruttamiseen. Jaetun ideologian myötä ryhmä toimii kontekstina, jossa jäsenet voivat tulkita elämäkokemuksiaan uudesta näkökulmasta ja näin parantaa käsityksiään maailmasta. Myös Wolkomirin (2001) mukaan ryhmässä jaettu ideologia mahdollistaa jäsenilleen oman tilanteen, käsitysten ja itsen uudelleenmäärittelyn. Hänen tutkimuksensa perusteella ideologinen yhteenkuuluvuus ja sitoutuneisuus syntyy ryhmän tuomien emotionaalisten kokemusten myötä.

Myös narratiivit rakentavat osaltaan ryhmän yhteistä ymmärrystä. Deanin (1995) mukaan tarinoiden avulla luodaan ryhmästä yhteisöä ja ne mahdollistavat jäsenille vastavuoroisen osallistumisen tarinankerrontaan. Tarinat myös auttavat laimentamaan elämän negatiivisia piirteitä, käsittelemään surua sekä eheyttämään ja ylläpitämään omaa identiteettiä (Dean 1995). Jonesin (2004) mukaan ryhmässä voi ymmärtää ympäröivän kulttuurin vaikutuksia uudella tavalla ja sen myötä rekonstruoida omaa tarinaansa parantaen henkistä hyvinvointiaan. Jaetut tarinat siis voivat tuottaa koetun empatian lisäksi myös uusia rooleja sekä keinoja selvittää elettyjä kokemuksia (Jones 2004).

Ryhmän vaikutus yksilöön

Tutkimukset osoittavat vertaistukiryhmien vaikuttavan merkittävästi yksilön hyvinvointiin ja identiteettiin tarjoamalla hyväksyvän ympäristön vertaisten joukossa. Koettu tuki ja hyväksyminen sekä niitä seuraavat hyvinvointivaikutukset ovat kuitenkin osaltaan riippuvaisia ryhmien struktuurista ja toimintaperiaatteista.

Sosiaalista tukea välittyy monissa interpersonallisissa suhteissa, joten vertaistukiryhmä ei suinkaan ole ainoa supportiivisuuden lähde. Ussherin, Kirstenin, Butowin ja Sandovalin (2006) mukaan vertaistukiryhmä kuitenkin tuottaa jäsenilleen sellaista yhteisöllisyudentunnetta, hyväksyntää ja tietoa, jota ei välttämättä ole muualla tarjolla, sillä ryhmän ulkopuolella saattaa törmätä eristyneisyyden tunteeseen, torjumiseen ja tiedonpuutteeseen. Vaikka yksilöllä olisikin hyvät ja luotettavat läheisverkostot, niistä ei välttämättä saa kaikkea

tarvitsemaansa tukea tai tietoa, tai niihin ei vain haluta kohdistaa liikaa painetta. Vertaistukiryhmässä toimiminen voi olla toisinaan emotionaalisesti rankkaa, mutta se vähentää muihin läheisiin suhteisiin kasautuvaa taakkaa ja näin helpottaa ihmissuhteiden aiheuttamaa stressiä. Ryhmät ovat siis voimaannuttavia ja edistävät jäsenen toimintakykyä lisäten itsevarmuutta ja -hallintaa myös muissa sosiaalisissa suhteissa ja elämässä yleensä. (Ussher, Kirsten, Butow & Sandoval 2006). Tämä näkyy myös Rhinen (2009) tutkimuksessa, jonka kohteena olevan ryhmän jäsenet tasapainottelevat itsensä hyväksymisen ja ympäristöstä uhkaavan stigman välttelyn välillä. Yksilöt hakevat tukea ja hyväksyntää ryhmästä, jotta pystyisivät elämään odotusten mukaisesti ympäröivään yhteiskuntaan sulautuen.

Läheisten ihmissuhteiden tavoin vertaistukiryhmän vuorovaikutus on Cawyerin ja Smith-Dupre'n (1995) mukaan läheistä, supportiivista ja joustavaa, ja se on merkittävä tekijä ryhmän hyvinvointivaikutuksia tarkastellessa. Ryhmään kuulumisen jo itsessään tuottaa yhteisöllisyyttä ja tukea, mutta apua voidaan ryhmän kesken pyytää ja antaa myös tarpeen mukaan. Robertsinkin ynnä muiden (1999) tutkimus kuitenkin osoittaa, ettei toisen tarjoamaa apua aina koeta suotuisaksi itselle, sillä se saattaa ilmentää tiettyjä valtasuhteita ja alentaa omanarvontuntoa. Toisaalta se taas saattaa olla antajalleen merkittävä hyvinvointia edistävä tekijä, sillä toisen auttaminen lisää itsetuntoa ja itsensä arvostusta. Yleisimmin ryhmässä välittyvä apu on suotuisinta silloin, kun ilmapiiri on suvaitseva ja tasa-arvoinen ja siihen kuuluvat yksilöt osoittavat välittävänsä toisistaan. (Roberts ym. 1999.)

Vertaistukiryhmätoiminta ja varsinkin siinä hyödynnettävät narratiivit vaikuttavat vahvasti jäsenten identiteetinmuokkaukseen. Hsiehin (2004) mukaan tarinankerronnalla voidaan pyrkiä esimerkiksi identiteetin ja epävarmuuden hallintaan sekä viestinnälliseen tehokkuuteen. Hänen tutkimuksensa perusteella ryhmässä narratiivien funktiona on yleisimmin oman identiteetin kuvailu ja pyrkimys ymmärtää toisten identiteettejä, eli kollektiivinen identiteettien neuvottelu. Myös Shaddenin ja Aganin (2004) mukaan koko ryhmä osallistuu sosiaalisen identiteetin muodostumiseen hyväksymisen ja vahvistamisen kautta. Siispä ryhmän sosiaalinen konteksti, arvot ja rutiinit vaikuttavat toimintaan ja

viestintään ja siten myös jäsenten identiteettien muokkautumiseen. Ryhmät voivat myös johdonmukaisesti hyödyntää toiminnassaan tarinankerrontaa ja erilaisia metaforia, joilla luodaan ryhmän välille yhteisöllisyyttä ja sitoutetaan jäseniä sen toimintaan (Davis & Jansen 1998).

Ryhmän toimintatavat ja struktuuri määrittävät osaltaan sen vaikutuksia jäseniin ja heidän hyvinvointiinsa. Schiffin ja Bargalin (2000) vertaillessa ryhmien hyvinvointivaikutuksia 12-portaista ohjelmaa noudattavan ryhmän jäsenet osoittautuvat vertailuryhmien jäseniä tyytyväisemmiksi toiminnan auttaviin piirteisiin. 12-portaista ohjelmaa noudattava ryhmä toimii selkeiden tavoitteiden mukaisesti tiukan sitoutumisen ja kontrollin alaisena, joten vaikutukset nähdään merkittävämpinä. Moision ja Beruchashvilin (2010) tutkimuksen ryhmän hyvinvointivaikutukset taas perustuvat sen rooliin ”yksilöä suurempana voimana”, joka tukee jäseniään terapeutillisella ja spirituaalisella tasolla. Painonvartijoiden ryhmä toimii jäseniään auttavana tarkkailijana sekä palkitsevana kannustajana, joka tarjoaa myös areenan pelkoa lieventäville tunnustuksille.

Ryhmissä esiintyviä emotionaalisia ilmauksia voidaan tutkia ja tallentaa erilaisin keinoin, kuten esimerkiksi kirjaamalla havaintoja tekstiksi tai nauhoittamalla ääntä tai kuvaa. Myös analyysin voi tehdä hyvin erilaisin menetelmin. Liess ynnä muut (2008) testasivat metodien soveltuvuutta emotionaalisten ilmaisujen tunnistamiseen ja analysointiin. Heidän tutkimuksensa osoittaa, että tutkimusmetodeina erilaiset videon ja tekstin analyysit tuottavat toisistaan merkittävästi eroavia tuloksia. Metodeja valittaessa onkin siis syytä harkita tarkkaan ja päättää tarkoituksen mukaan perustellusti, mitä menetelmää käyttää.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

5.1 Vertaistukiryhmien vuorovaikutus

Tämän kirjallisuuskatsauksen perusteella kasvokkain tapaavien vertaistukiryhmien vuorovaikutukseen liittyvät tutkimukset paneutuvat monipuolisesti erilaisiin ilmiöihin aina ryhmätasosta yksilötason vaikutuksiin. Viimeisen kahdenkymmenen vuoden ajalla tehdyt tutkimukset ovat käsitelleet ilmiöitä, jotka voidaan jakaa kolmen teeman (ryhmä vuorovaikutuksen kontekstina, ryhmän sisäiset prosessit, ryhmän vaikutus yksilöihin) mukaisesti.

Ryhmäkontekstiin liittyvät artikkelit ovat käsitelleet vertaistukiryhmää yleisellä tasolla tutkimalla sen ominaisuuksia ja elinkaarta, tarkastelemalla ryhmän sosiaalista merkitystä tai selvittämällä asenteita vertaistukiryhmätoimintaa kohtaan. Sosiaalisen luonteensa ansiosta vertaistukiryhmää käsiteltiin tutkimuksissa vuorovaikutuksen mahdollistavana ympäristönä ja usein ryhmä nähtiin myös yksilön merkittävänä tukiverkostona perinteisten sosiaalisten verkostojen ohella.

Ryhmän sisäisiä prosesseja käsitelleet artikkelit keskittyivät ryhmätason ilmiöihin, kuten kulttuuriin, diskurssiin ja yhteisen ideologian jakamiseen. Prosessien lähtökohtana oli usein kokemusten ja tunteiden jakaminen ryhmän kesken yhteiseksi ja sitä kautta yhteisen ymmärryksen, kulttuurin ja arvomaailman muokkaantuminen. Diskurssi taas on erottamaton osa toimivan ryhmän vuorovaikutusta, joten se oli osatekijänä monissa prosesseissa.

Artikkelit, jotka selvittivät ryhmän vaikutuksia yksilöön, tarkastelivat ryhmätoiminnan ja siinä esiintyvän supportiivisuuden vaikutusta jäsentensä hyvinvointiin ja identiteettiin. Ryhmäkontekstissa välittyvän sosiaalisen tuen ohella on vertailtu ryhmien ja muiden supportiivisten suhteiden eroja sekä tarkasteltu ryhmätoiminnan vaikutusta ja mahdollisuuksia identiteetin konstruoimisessa.

Puheviestinnän kannalta kiinnostavimmat tutkimukset liittyivät narratiiveihin, diskursseihin, jakamiseen ja ryhmien auttaviin piirteisiin. Narratiiveja ja niiden käyttöä ryhmätoiminnan osana on käsitelty paljon. Tarinankerronta on osoittautunut tärkeiksi niin jaetun ymmärryksen luomisessa ja muokkaamisessa (Dean 1995; Jones 2004) kuin identiteetin konstruomisessa (Davis & Jansen 1998; Hsieh 2004). Ryhmätoiminnassa tarinankerronta ei rajoitu vain jäsenten omiin kertomuksiin, vaan myös ryhmätoiminnan struktuuri on voitu rakentaa tarinan muotoon. Tästä esimerkkinä Davisin ja Jansenin (1998) kuvaama Anonyymien Alkoholistien toiminta, jonka 12 porrasta muodostavat selviytymistarinan, jollaiseksi jäsenet pyrkivät oman elämänsä muuttamaan.

Ryhmän diskurssi ja sen hyödyntäminen ovat myös olleet tutkimuksissa toistuvasti esillä. Ryhmissä saatetaan hyödyntää diskurssin keinoja tietoisesti esimerkiksi institutionaalisessa mielessä asiantuntemuksen osoittamiseen (Horton-Salway 2004) ja yhteisön periaatteiden juurruttamiseen (Barton 1999). Toisaalta diskurssin kautta voidaan tarkastella myös ryhmän sisäisten käsitysten konstruointia (Barton 2004; Guise, Widdicombe & McKinlay 2007; Whatule 2000) ja keskinäisen tuen välittymistä (Dennis, Kunkel & Keyton 2008).

Lisäksi jakaminen on osoittautunut yhdeksi merkittävistä ryhmässä tapahtuvista toiminnoista, joka osaltaan sitouttaa jäseniä toimintaan ja parantaa heidän yleistä hyvinvointiaan. Ryhmään muodostunut yhteinen kulttuuri ja jaettu ideologia luovat yhteisöllisyudentunnetta ja ryhmän kesken jaetut kokemukset ja tunteet liittävät yksilön toisiin vertaisiinsa emotionaalisella tasolla (Mathews 2000; Wolkomir 2001; Wright 1997). Jakaminen ja yhteisyys luovat ryhmästä luotettavan yhteisön, jonka piirissä yksilöt voivat turvallisesti reflektoida elämäntilannettaan, saada tukea päätöksiinsä ja tarjota myös muille apua nostaen samalla omanarvontuntoaan (Davis & Jansen 1998; Moisio & Beruchashvili 2010; Roberts ym. 1999; Schiff & Bargal 2000).

Useimmissa katsauksen artikkeleissa sosiaalinen tuki mainitaan vain ohimennen, vaikka olisi luullut, että se olisi paljon tarkasteltu ilmiö nimenomaan vertaistukiryhmien tutkimuksessa. Ryhmien auttavia piirteitä ja vaikutuksia

käsitellään useammissa tutkimuksissa, mutta sosiaalisen tuen roolia ei ole juurikaan otettu tarkempaan käsittelyyn. Ryhmätason sijaan aihetta onkin ehkä tutkittu enemmän interpersonaalisella tasolla, sillä sosiaalinen tuki välittyy nimenomaan yksilöiden välisessä vuorovaikutuksessa.

Materiaalista Cawyerin ja Smith-Dupre'n (1995) artikkeli on ainoa, joka käsittelee nimenomaan sosiaalista tukea ja sen merkitystä yksilöiden hyvinvoinnin kannalta. Artikkelissa on nostettu esille huomio (Silver, Wortman ja Crofton 1990, 418–419), jonka mukaan vertaistukiryhmässä tuen antaja ei ole yksin vastuussa tuen saajan hyvinvoinnista, joten asetelma ei ole hänelle yhtä kuormittava kuin interpersonaalisessa tilanteessa. Tämä selittää osaltaan ryhmämuotoisen vertaistoiminnan etuja.

Hakuprosessin ja materiaalin valinnan myötä huomasi selvästi, kuinka paljon enemmän vertaistukiryhmiä on tutkittu teknologiavälitteisen viestinnän näkökulmasta. Valtaosa hakutuloksista karsiutui kasvokkaskriteerin perusteella, sillä internetissä toimivien ryhmien tutkimusta löytyi paljon. Viime vuosina uuden teknologian ja erilaisten yhteisöllisten verkkosovellusten kehitys on ollut niin nopeaa, että ymmärrettävästi viestinnän tutkimuskin on kiinnostunut tämän kehityksen tuomista mahdollisuuksista. Verkkosovellukset ja foorumit ovat muun muassa mahdollistaneet yksilöille täysin anonyymien osallistumisen vapaaseen keskusteluun, jossa kokemuksia voidaan jakaa ajasta ja tilasta riippumattomasti. Teknologiavälitteiset ryhmäprosessit ovat toki erilaisia kuin kasvokkaisissa ryhmissä, mutta myös teknologiavälitteisesti on mahdollista kokea yhteenkuuluvuutta, empatiaa, hyväksyntää ja eheytymistä.

Materiaalin joukkoon löytyi ainoastaan kaksi artikkelia, joissa tarkastellaan sekä teknologiavälitteisesti että kasvokkain toimivia ryhmiä. Erilaisia mittaustapoja (Liess ym. 2008) ja käsitysten konstruointia (Guise, Widdicombe & McKinlay 2007) tarkastelevat tutkimukset eivät kuitenkaan luo vielä kovin kattavaa kuvaa kasvokkain ja teknologiavälitteisesti toimivien ryhmien eroista.

Tutkimusaiheiden ja -menetelmien suhteen ei esiinny säännönmukaisuutta tai selkeitä linjoja. Tässä kontekstissa laadullinen tutkimus on ollut selvästi

yleisempää kuin määrällinen, toisin kuin esimerkiksi tehtäväkeskeisten ryhmien vuorovaikutusta tutkittaessa (vrt. Valkonen & Laapotti, 2011), joskin materiaaliin sisältyy myös muutama määrällinen tutkimus. Yleisimmin käytettyjä laadullisia tutkimusmenetelmiä ovat tapauskohtainen ja etnografinen lähestymistapa, joiden kautta on tarkasteltu luonnollisia ryhmiä keräämällä aineistoa pääosin naturalistisesti.

Laadullisista analyysimenetelmistä suosituimpia ovat olleet ankkuroitu teoria ja teemoittelu, joskin useimmat artikkelit perustuvat tapaustutkimukseen ja sen kuvailuun. Määrällisissä tutkimuksissa on käytetty vaihtelevia tietokoneavusteisia analyysitapoja. Vain yksi tutkimus hyödyntää nimenomaan vuorovaikutusprosessin analyysiin kehitettyä IPA-menetelmää (Dennis, Kunkel & Keyton 2008).

Tutkimusten tuottamat tulokset johtuvat erottamattomasti tutkituista ryhmistä ja niiden toiminnan tavoista ja sisällöistä. Lisäksi käytetty metodi ja analyysitapa määrittelevät tulosten laatua. Tutkimusten tuottamista tuloksista silti välittyvä yleinen käsitys ryhmistä yhteisöllisyyttä ja tukea tarjoavana ympäristönä sekä luottamuksellisena tilana käsitellä arkoja ja itselle vaikeita aiheita. Tuloksissa korostuu erityisesti vertaistukiryhmän rooli yksilön kolmantena sosiaalisena verkostona, joka toimii ammattilais- ja läheisverkoston rinnalla mutta kuitenkin näistä erillisenä sosiaalisena tilana. Tutkimusten perusteella vertaistukiryhmät ovat siis pääsääntöisesti tiettyä tarkoitusta varten perustettuja pienryhmiä, jotka tarjoavat jäsenilleen arkielämästä erillään olevan ja eristäytymistä ehkäisevän sosiaalisen tilan. Ryhmien jäsenet kokevat tämän sosiaalisen tilan muodostaman verkoston tärkeäksi, sillä se mahdollistaa vastavuoroisen kokemusten jakamisen sekä tuen välittämisen ja saamisen.

Tutkimusten tuottamien tulosten perusteella ryhmissä välittyvä tuki voi olla emotionaalista, tiedollista tai käytännöllistä ja se on erilaisten ryhmän sisäisten prosessien tuotosta. Esimerkiksi tarinankerrontaa ja diskurssin eri keinoja käytetään vertaistukiryhmissä laajalti kokemusten, käsitysten ja emootioiden jakamiseen, minkä myötä ryhmissä kehittyy myös ryhmäkulttuuri, koheesio ja yhteenkuuluvuuden tunne. Näiden ansiosta ryhmissä voidaan parhaimmillaan

kokea vastavuoroista empatiaa ja epäitsekkyyttä, toivoa, hyväksyntää ja kannustusta. Ryhmäprosessien kautta jäsenet voivat vahvistaa tai muokata identiteettiään sekä kokea eheytymistä ja voimaantumista, mikä yleensä on avain hyvinvoinnin ja elämäntilanteen parantamiseen. Vertaistukiryhmässäkin hyvä tarkoitus ei kuitenkaan aina takaa hyvää seurausta, vaan tuen todellinen välittyminen vaatii välittävän ja tasavertaisen ympäristön.

5.2 Arviointi

Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen ja sitä myöten koko tutkielmani keskeisiä haasteita olivat vertaistukiryhmän lukuisat määrittelytavat sekä vuorovaikutukseen liittyvien tutkimusten rajaaminen. Tutkimuksissa esiintyvät käsitykset vertaistukiryhmistä vaihtelivat suuresti, joten kirjallisuushakua ja artikkeleiden valintaa varten määrittelemistäni hakukriteereistä huolimatta materiaalin rajaaminen oli haastavaa ja se vaati tarkkaa sisälukua ja johdonmukaista tulkintaa. Lisäksi vuorovaikutuskriteerin toteutuminen tuntui joskus keinotekoiselta, sillä artikkeleista saattoi löytyä kiinnostavaa tietoa vuorovaikutuksesta, vaikkei se olisikaan ollut tutkimuksen varsinaisena kohteena.

Käsitteen määrittely

Vertaistukiryhmä on käsitteenä hyvin väljä, mikä näkyi artikkelikohtaisesti vaihtelevissa määrittelytavoissa. Useissa artikkeleissa olikin nostettu esille käsitteen problemaattinen luonne. Esimerkiksi Magen ja Glajchen (1999, 543) huomauttavat, ettei vertaistukiryhmien tutkimus ole lisääntynyt samassa suhteessa kuin niiden räjähdysmäisesti levinnyt toiminta. He väittävät, että syy tähän löytyy siitä, ettei vertaistukiryhmien ja muiden vastaavien ryhmien käsitteellisiä eroja ole kunnolla määritelty. Heidän mukaansa *support group* ja *self-help group* -termejä erottaa ensisijaisesti ohjaajan rooli, joka ensimmäisessä perustuu lähinnä ammattiosaamiseen ja toisessa omakohtaisiin kokemuksiin ryhmää yhdistävästä aiheesta. Toisekseen, heidän mukaansa *support group* painottaa vastavuoroista

auttamista, eikä niinkään sosiaalista tai käytöksellistä muutosta, mikä on yleensä vaikkapa psykoterapiaryhmien tavoitteena.

Aiheeseen on tarttunut myös Gray, Fitch, Davis ja Phillips (1997, 280), joiden mukaan tutkimuksessa on havaittavissa välinpitämättömyyttä ammattilais- ja vertaisjohtoisen ryhmän erottamisessa. Näistä monesti puhutaan rinnakkain, vaikka niiden toimintaperiaatteissa on selkeitä eroja. Heidän mukaansa ammattilaisjohtoiset ryhmät nimittäin painottavat ohjausta ja asioihin puuttumista, kun taas vertaisjohtoiset ryhmät painottavat voimaantumista ja tasa-arvoisuutta. Heidän tutkimukseensa osallistuneet ryhmät kokivat nämä erot erittäin merkittäviksi, sillä ne vaikuttavat ryhmän toimintatapoihin ratkaisevasti. (Gray, Fitch, Davis & Phillips 1997, 280.) Käytännössä ryhmien käsitteellinen jako ei kuitenkaan ole aina näin yksinkertaista.

Suomeksi käännettynä termejä käytetään vaihtelevasti. Kuten tutkielman alussa kuvailin, *tukiryhmä* ja *oma-apuryhmä* eivät kumpikaan ole termeinä niin käytettyjä, kuvaavia ja vertaisten keskinäiseen tukeen viittaavia kuin *vertaistukiryhmä*. Vertaistukiryhmän suora käänös *peer support group* ei taas ole niin laajassa käytössä, kuin suomalainen vastineensa. Termit siis ovat keskenään hyvin limittäisiä ja niitä on käytetty tutkimuskentällä vaihtelevissa konteksteissa aina tapauskohtaisesti perustellen. Materiaalivalinnan haastavuuteen siis vaikutti osaltaan sekin, että määrittelin tutkielman aiheen ja hakukriteerit suomeksi, mutta materiaalin haun toteutin englanniksi.

Systemaattisen tiedonhaun vaiheessa käsitteiden valinnan ohella haasteita loi tietokannan epäloogisuus. CMMC:n asiasanahaku ei vaikuttanut johdonmukaiselta, sillä se ei löytänyt kaikkia aiheenmukaisia artikkeleita, jotka erillinen sanahaku kuitenkin löysi. Myös tietokannan NOT-toiminto osoittautui hyödyttömäksi, sillä se jätti tuloksiin sellaisiakin artikkeleita, joiden asiasanoissa ja otsikoissa ilmeni nimenomaan poisrajattuja termejä. Lisäksi CMMC:n kokoelmat eivät olleet vuosikerroiltaan kattavia, sillä tietokanta sisältää monista viestinnän alan lehdistä vain rajattuja otoksia. Haku ja sen tulokset olivat siis täysin riippuvaisia tietokannan rajatuista artikkelivalikoimista. CMMC:ssä yllätti

myös tulosten määrässä ilmennyt vaihtelu alkuperäisen haun ja uusintahaun välillä, mikä ei riippunut hakulausekkeen muutoksista. Näistä johtuen systemaattinen haku tuotti odotettua suppeamman tuloksen.

Voi myös olla, että vertaistukiryhmä ei ole viestinnän alan tutkimuksissa asiasanana niin käytetty, että sitä olisi artikkeleiden yhteyteen aina merkitty. Vaikka esimerkiksi Anonyymit Alkoholistit nähdäänkin vertaistukiryhmien esikuvana, AA-ryhmistä kirjoitettaessa ei välttämättä painoteta niiden olevan nimenomaan vertaistukiryhmiä. Sama pätee moniin muihin sosiaali- tai terveydenhuoltoon liittyviin ryhmiin. Näin monet vertaistukiryhmiä käsittelevät tutkimukset ovat saattaneet huomaamatta jäädä haun ulkopuolelle.

Vuorovaikutuskriteerin rajaaminen

Tuloksellisen haun ohella haasteita loi vuorovaikutukseen liittyvien tutkimusten rajaaminen materiaalin valintavaiheessa. Vertaistukiryhmä- ja kasvokkaskriteerien noudattaminen onnistui verrattain helposti, kun taas vuorovaikutuskriteerin arviointi oli vaikeampaa. Ryhmien toiminta vaatii vuorovaikutusta, olipa sen tarkoitus mikä tahansa, sillä juuri sen välityksellä esimerkiksi jaetaan kokemuksia, käsityksiä ja tunteita tai tarjotaan ja haetaan sosiaalista tukea ja tietoa. Harva tutkimus kuitenkaan suoraan määritteli tutkivansa nimenomaan vuorovaikutuksen ilmiöitä. Silti ryhmätoiminnan sosiaalisuutta ja vuorovaikutuksen merkitystä ja välttämättömyyttä oli käsitelty monissa artikkeleissa, jotka perehtyivät ensisijaisesti muihin ilmiöihin, kuten esimerkiksi ryhmän ominaisuuksiin tai yksilön identiteettiin.

Vuorovaikutuskriteerin arvioinnin tarve korostui erityisesti lisämateriaalin valinnassa, jolloin artikkelit eivät enää olleet viestinnän tietokannasta peräisin. Esimerkiksi ryhmien hyvinvointivaikutuksiin tai osallistujien subjektiivisiin kokemuksiin liittyvien tutkimusten kohdalla jouduin usein harkitsemaan, oliko vuorovaikutuksella niissä merkittävää roolia.

Valintaprosessi, niin hakutulosten kuin lisämateriaalin valintavaiheessa, on kuitenkin tehty useamman viikon aikana, jolloin kävin tuloslistat ja lähdeluettelot

systemaattisesti läpi ja kriteereihin vedoten mietin tapauskohtaisesti perusteet valita tai hylätä kyseinen artikkeli. Tarkensin perusteitani prosessin aikana ja tarkistin valintani muutamaan kertaan niin, että materiaalin artikkelit ovat aiheen mukaan perustellusti valittu. Valintaprosessissa on siis käytetty omaa harkintaa, mutta lopputulos kuvaa mielestäni aiheenmukaista tutkimuskenttää todenmukaisesti.

Rajoitteet

Tutkimuksen haasteista huolimatta katsaukseen sisältyneet kolmekymmentä artikkelia kuvaavat monipuolisesti vertaistukiryhmien vuorovaikutuksen tutkimuskenttää siinä moninaisuudessa kuin sitä on tarkasteltu. Tekemäni kirjallisuuskatsaus kohdistui kuitenkin vain yhteen tietokantaan ja ainoastaan vuorovaikutukseen liittyviin tutkimuksiin, joten mahdollisuuksia tutkimuksen laajentamiseen on monia. Vertaistukiryhmiä ja niiden toimintaa kuvailevia tutkimuksia löytyy varmasti lisää, jos hakee vuorovaikutuskriteeristä välittämättä tai tarkempaan ilmiöön, kuten diskurssiin tai narratiiveihin, keskittyen. Tällöin haun rajaukset ja siten myös tulokset olisivat erilaiset.

Myös muiden tieteenalojen tietokannat ovat varteenotettavia materiaali lähteitä, vaikka tämän tutkielman puitteissa laajemman tutkimuksen toteuttaminen ei ollutkaan mahdollista. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus onkin siltä osin hankala tutkimusmetodi, että tarkasti määritellyt rajaukset ja hakukriteerit saattavat jättää tulosten ulkopuolelle mielenkiintoistakin aineistoa, mutta löyhemmät rajaukset taas tuottavat niin suuren määrän tuloksia, että niitä on mahdotonta käsitellä. Tutkimukseni voidaan siis nähdä kattavan nimenomaan kyseisillä rajauksilla kyseisestä tietokannasta löytyvät artikkelit, jotka täyttävät tutkimuksessa määritellyt kriteerit.

Käsittelin aineistoa yksin, joten tuloksiin on kaikesta systemaattisuudesta huolimatta voinut vaikuttaa tietty subjektiivisuus. Voi siis olla, että toinen tutkija olisi valinnut materiaalin toisin. Useamman tutkijan yhteistyö olisi lisännyt tulosten luotettavuutta erityisesti epäselvissä tilanteissa, jolloin tutkimuksen periaatteista olisi voinut keskustella. Tavoittelin silti objektiivisuutta pyrkien

jokaisessa vaiheessa tekemään valinnat systemaattisen perustellusti, vaikka artikkeleiden aiheenmukaisuutta joutuikin arvioimaan tapauskohtaisesti.

Materiaali

Suurin osa materiaalista on englanninkielisistä maista, pääasiassa Yhdysvalloista, sillä hain materiaalin kansainvälisestä tietokannasta englanninkielisillä hakusanoilla. Aihetta voi olla tutkittu paikallisesti paljonkin, jolloin myös artikkeleiden kirjoituskieli todennäköisesti määräytyy kohdemaan mukaan, jolloin ne eivät myöskään osu englanninkielisen haun tuloksiin. Tulokset eivät siis kata muunkielisiä tutkimuksia, joiden laajuutta ja määrää ei tämän katsauksen puitteissa pysty arvioimaan. Esimerkiksi Pohjoismaissa ja muualla Euroopassa tehtyjä tutkimuksia voisi kartoittaa kääntämällä hakusanat halutuille kielille ja kiinnittämällä huomiota tietokantavalintoihin.

Tulokset siis kuvaavat paljolti juuri Pohjois-Amerikassa toimivia ryhmiä ja paikallista tutkimuskulttuuria. Ryhmien lähtökohdat, jäseniä yhdistävät tekijät ja ryhmien toimintatavat, kuten myös tutkimusten lähtökohdat, aiheet ja metodit, riippuvat kulttuurisesta kontekstistaan ja siitä, mikä juuri siinä koetaan tärkeäksi, tavoittelun arvoiseksi ja tarkoituksenmukaiseksi. Oman kulttuuritaustani perustalla näen vertaistukiryhmät ensisijaisesti vertaisten välisenä, itseohjautuvana hyvinvointia ja itsenäistä elämänhallintaa edistävänä toimintana, enkä niinkään vahvarakenteisena ulkopuolelta määriteltynä ohjelmana. Monissa pohjoisamerikkalaisissa artikkeleissa kuitenkin näkyi vertaistukiryhmien vahva koulutuksellinen ja jopa manipuloiva painotus, minkä kautta puututtiin esimerkiksi kulutusyhteiskunnan aiheuttamiin ongelmiin, kuten alkoholin ylikulutukseen tai liikalihavuuteen.

Englanninkielisten maiden lisäksi yksittäiset artikkelit löytyi muun muassa Nigeriasta ja Israelista, joista en olisi tuloksia odottanut. Artikkeleiden perusteella niissä käytetään vertaistukiryhmiä samaan tapaan kuin muuallakin, vaikka kulttuurinen konteksti onkin aika erilainen verrattaessa länsimaihin.

Systemaattisen haun kriteerit takasivat materiaalin tieteellisen pätevyyden, mutta artikkeleiden rakenteessa ja muodossa oli vaihtelua. Siitä johtuen laadulliseen sisällönanalyysiin tarvittavat tiedot löytyivät joissain tapauksissa huomattavasti helpommin kuin toisissa. Tutkimusten kohteita ja metodeja oli artikkeleissa kuvailtu vaihtelevilla tarkkuuksilla, joten kaikista ei saanut yhtä kattavaa kuvaa. Tutkielma siis vertaa ja esittelee aiheita mahdollisimman tarkasti juuri siinä määrin, kuin materiaalin perusteella on mahdollista.

5.3 Katsaus eteenpäin

Tämän kirjallisuuskatsauksen perusteella vertaistukiryhmien vuorovaikutuksen systemaattinen tutkimus on viestinnän alalla vasta aluillaan, sillä tutkimusta löytyi vuorovaikutuksen näkökulmasta hyvin rajoitetusti. Vertaistukiryhmien vuorovaikutuksesta on tähän mennessä tarkasteltu lähinnä narratiiveja, diskurssia, jakamista sekä ryhmän auttavia piirteitä, joista kustakin löytyy muutamia tutkimusartikkeleita.

Tarkemmalla haulla saattaisi löytää kyseisistä aiheista runsaamminkin tietoa, joten materiaalia voisi jatkossa koota yksityiskohtaisemmalla rajauksella ja selvittää, onko tarkemmin määritelty tutkimusalue todellisuudessa laajempi, kuin miltä tämän katsauksen perusteella vaikuttaa. Myös vertaistukiryhmien rakennetta, demografiaa, elinkaarta ja toimintamalleja voisi koota laajemmin rajaamalla kirjallisuushakua tarkoituksenmukaisesti juuri niitä selvittäviin tutkimuksiin. Lisäksi olisi kiinnostavaa vertailla yksityiskohtaisemmin, onko ryhmien teknologiavälitteisen ja kasvokkaisen viestintäkontekstin välillä merkittäviä eroja esimerkiksi toiminnan hyvinvointivaikutuksissa ja jos on, niin mistä ne mahdollisesti johtuvat.

Materiaalissa oli puheviestinnän teorioista edustettuna vain ongelmallisen integraation teoria ja arviointiteoria sekä vuorovaikutusprosessin analyysimenetelmä (IPA). Näiden lisäksi esimerkiksi vaihdannan teoria tai ryhmän koheesio olisivat kiinnostavia lähtökohtia vertaistukiryhmien

vuorovaikutuksen tarkasteluun. Vertaistukiryhmissä on varmasti muutenkin havaittavissa niille ominaisia kehityskaaria, suhdeverkostoja, rooleja, kulttuureja, normeja, vuorovaikutustapoja sekä muita ryhmäviestinnän prosesseja ja säännönmukaisuuksia, joihin voisi viestinnän tutkimuksessa perehtyä jatkossa.

Vertaistukiryhmien kontekstissa olisi kiinnostavaa tutkia erityisesti seuraavanlaisia kysymyksiä:

- Millainen on ryhmän elinkaari ja mikä siihen vaikuttaa? Mikä on ryhmätoiminnan pitkäjänteisyyden ja kokoontumistiheyden merkitys?
- Millaisia ihmissuhteita ryhmässä ilmenee ja millainen on niiden elinkaari, eli miten suhteet muodostuvat, kehittyvät ja mahdollisesti päättyvät? Mikä on näiden suhteiden merkitys yksilölle?
- Millainen on ohjaajan rooli? Mikä merkitys ohjaajan roolilla ja toiminnalla on ja miten se vaikuttaa?
- Millaisia muita rooleja ryhmässä ilmenee? Miten ne muodostuvat ja miten niitä ilmenetään?
- Millaisia normeja ryhmätoiminnassa käytetään? Millä perusteilla niitä määritellään tai mikä vaikuttaa niiden muodostumiseen?
- Millaisia odotuksia osallistujilla on ryhmätoiminnasta? Missä määrin ne täyttyvät?
- Millaisia tarpeita osallistujilla on ryhmätoiminnan suhteen? Miten osallistujat kokevat ryhmätoiminnan suhteessa tarpeisiinsa?
- Kuinka tyytyväisiä ryhmätoimintaan ollaan ja kuinka tuloksellisena se nähdään?

Näitä kysymyksiä selvittämällä voisi ymmärtää vertaistukiryhmien dynamiikkaa ja niiden toiminnan luonnetta ja merkitystä entistä syvällisemmin. Perehtymällä ryhmien merkityksiin ja niiden sosiaalisiin ilmiöihin olisi mahdollista kehittää toiminnan laatua ja edistää sen positiivisia vaikutuksia.

Vertaistukiryhmien tutkimuksessa on yleisimmin käytetty etnografiaa ja tapaustutkimusta sekä erilaisia laadullisia analyysikeinoja. Sitä vastoin

määrällinen tutkimus on vähäistä, mistä huomauttavat myös Gray, Fitch, Davis ja Phillips (1997, 280). He tuovat esille ryhmien suunnalta tulleen epäilyksen siitä, että standardoidut määrälliset kyselyt, mittaukset ja kontrolliryhmätutkimukset vääristävät kuvaa vertaistukiryhmien toiminnasta ja vaikutuksista, eivätkä kuvaa ryhmien todellista luonnetta, osallistujien kokemuksia ja toiminnan vaikutuksia autenttisesti. Siksi ryhmät osallistuvat mieluummin laadullisiin tutkimuksiin, joissa tutkimusasetelma on luonnollinen ja siten myös kerätty aineisto ja saadut tulokset kuvaavat ryhmää totuudenmukaisemmin. (Gray, Fitch, Davis & Phillips 1997, 280.) Jatkossakin voisi siis olla syytä suosia laadullisia menetelmiä, jotka huomioivat paremmin tutkimuskohteen ainutlaatuisuuden ja joiden avulla voi kuvata kohteessa esiintyviä ilmiöitä ja niiden vaikutuksia autenttisemmin.

Vertaistukiryhmien tutkimuksia kuvaavat asiasanat ja niiden systemaattinen käyttö ei ole vakiintunut vielä ainakaan viestinnän alalla. Vertaistukiryhmiin voidaan viitata useilla eri asiasanoilla, kuten *support group*, *self-help group* ja *mutual aid group*, mikä on syytä huomioida hakuja tehdessä, jottei aiheenmukaisia tuloksia jää haun ulkopuolelle. Lisäksi asiasanoissa ei aina ole välttämättä edes viitattu vertaistukiryhmiin, vaikka tutkimus niitä käsittelee. Vertaistukiryhmien vuorovaikutukseen liittyviä viestinnän alan artikkeleita haettaessa on siis muistettava käsitteen monet määrittelyt sekä lukuisat rinnakkaistermit, jos hausta haluaa laajan ja kattavan tuloksen.

Tutkimusalan kannalta tutkijoiden olisikin jatkossa hyvä kiinnittää entistä enemmän huomiota huolelliseen termien määrittelyyn ja asiasanojen yhtenäiseen ja systemaattiseen käyttöön, jotta tuloksia olisi helpompi koota ja vertailla tarkoituksenmukaisemmin. Näin tutkimuksia hyödyntäessä olisi mahdollista rajata tarkastelua tarkemmin tietynlaisiin ryhmiin, jolloin myös tulosten soveltaminen olisi tarkoituksenmukaisempaa. Tämä helpottaisi relevanttien artikkeleiden etsimistä erilaisiin vertaistukiryhmiin liittyvien tutkimusten joukosta.

Tämän tutkielman yhteydessä on syytä muistaa, että toteuttamani systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tulokset rajautuvat CMMC:n artikkelikokoelmiin. Aiheenmukaista materiaalia on varmasti laajemmallakin ja sitä on syytä kartoittaa

tarkennettujen hakusanojen ja rajausten avulla myös muista tietokannoista. Lisäksi tulee muistaa CMMC-tietokannassa ilmenneet epäjohtonmukaisuudet, jotka on syytä ottaa huomioon myös seuraavissa katsauksissa.

Liitteenä olevat taulukot kuvaavat kirjallisuuskatsauksen tuloksia yhteen koottuna, jäseneltynä ja tiivistettynä. Taulukoiden avulla näkee silmäilemällä tutkimusalan suuntaukset ja yleisimmät teemat ja metodit. Taulukoita voisi täydentää keräämällä yhteen myös artikkeleissa esiintyvät vertaistukiryhmän määrittelyt ja muita tutkittujen ryhmien ominaisuuksia, kuten mahdollisen taustaorganisaation, ohjaajan roolin, ryhmän avoimuuden ja toiminnan tavoitteen. Näin käsitteen määrittelyt ja tutkittujen ryhmien ominaisuudet saisi koottua vertailtavaan muotoon, josta selviäsi ryhmien huomionarvoisia eroja ja yhtäläisyyksiä.

Taulukoita voisi täydentää myös keräämällä vastaavia tietoja muista tietokannoista samoilla rajauksilla tehdyillä hauilla. Samaa voisi koittaa myös muuttamalla rajauksia ja vertailun vuoksi koota yhteen toisilla hakusanoilla löytyviä tuloksia. Tällaisia taulukoita kokoamalla ja vertailemalla voisi testata hakujen tarkoituksenmukaisuutta ja löytää tuloksellisimmat tietokannat, hakutermit ja -rajaukset. Näin voisi löytyä lisää tutkimusalan suuntauksia tai mahdollisia säännönmukaisuuksia, joihin olisi kiinnostavaa perehtyä tarkemmin.

Tämä kasvokkain tapaavien vertaistukiryhmien vuorovaikutukseen liittyvää tutkimusta kokoava kirjallisuuskatsaus osoittaa, että vertaistukiryhmä on erittäin hedelmällinen konteksti monien puheviestinnän ilmiöiden tarkasteluun, mutta tutkimus on tällä kentällä vielä hyvin rajallista. Vertaistukiryhmät ovat jatkuvasti yleistyneet hyvinvointia ja elämänhallintaa lisäävänä tukiverkostona. Käsitteen monet määrittelyt ja ryhmätoiminnan moninaisuus erilaisine toimintatapoineen kuitenkin luovat omat haasteensa tavoitteille luoda kattava kokonaiskuva tutkimusalasta. Aiheen tarkemmalle tutkimukselle ja yksityiskohtaisempaa tietoa kokoaville kirjallisuuskatsauksille on siis todella tarvetta.

KIRJALLISUUS

Adelman, M. B. & Frey, L. R. 1997. *The Fragile Community. Living Together With AIDS*. Mahwah: Lawrence Erlbaum.

Babrow, A. S. 1992. Communication and Problematic Integration. *Understanding Diverging Probability and Value, Ambiguity, Ambivalence, and Impossibility. Communication Theory* 2 (2), 95–130.

Bales, R. F. 1951. *Interaction Process Analysis. A Method for the Study of Small Group*. 2. painos. Cambridge: Addison-Wesley.

Bormann E. G. 1996. Symbolic Convergence Theory and Communication in Group Decision Making. Teoksessa R. Y. Hirokawa & M. S. Poole (toim.) *Communication and Group Decision Making*. 2. painos. Thousand Oaks: Sage, 81–113.

Burawoy, M. 1998. The Extended Case Method. *Sociological Theory* 16 (1), 4–33.

Charmaz, K. 2000. Grounded Theory. Objectivist and Constructivist Methods. Teoksessa N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (toim.) *Handbook of Qualitative Research*. 2. painos. Thousand Oaks: Sage, 509–535.

Dollar, N. J. & Merrigan, G. M. 2002. Ethnographic Practices in Group Communication Research. Teoksessa L. R. Frey (toim.) *New Directions in Group Communication*. Thousand Oaks: Sage, 59–78.

Frey, L. R. *Group Interaction Journal Articles*. University of Colorado at Boulder.
http://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=group%20interaction%20article&source=web&cd=1&ved=0CDEQFjAA&url=http%3A%2F%2Fcomm.colorado.edu%2F~freyl%2FComm_Courses%2FReadings%2520in%2520Group%2520Interaction%2FGroup%2520Interaction%2520Articles.doc&ei=2ts9ULLI

NqyP4gTB_oHwCw&usg=AFQjCNG9UczYJ9rXZLOvwzA6tSKKUKg9Kg>.

Viitattu 14.5.2012.

Frey, L. R., Botan, C. H. & Kreps, G. L. 2000. Investigating Communication. An Introduction to Research Methods. 2. painos. Boston: Allyn & Bacon.

Hart, C. 1998. Doing a Literature Review. Releasing the Social Science Research Imagination. London: Sage.

Hirsjärvi, S., Liikanen, P., Remes, P. & Sajavaara, P. 1986. Tutkimus ja sen raportointi. 4. painos. Helsinki: Kirjayhtymä.

Historical Data: The Birth of A.A. and its growth in U.S./Canada 2012. Alcoholics Anonymous World Services. <<http://www.aa.org/lang/en/subpage.cfm?page=288>> Viitattu 17.9.2012.

Johansson, K. 2007. Kirjallisuuskatsaukset – huomio systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen. Teoksessa K. Johansson, A. Axelin, M. Stolt & R-L. Ääri (toim.) Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen. Turku: Turun yliopisto, 3–9.

Johansson, K., Axelin, A., Stolt M. & Ääri, R-L. (toim.) 2007. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen. Turku: Turun yliopisto, hoitotieteen laitos.

Katz, A. H. & Bender, E. I. 1976. The Strength in Us: Self-help Groups in the Modern World. New York: New Viewpoints.

Kyngäs, H. & Vanhanen, L. 1999. Sisällön analyysi. Hoitotiede 11 (1), 3–12.

Laimio, A. & Karnell, S. 2010. Vertaistoiminta – kokemuksellista vuorovaikutusta. Teoksessa T. Laatikainen (toim.) Vertaistuki kannattaa. Helsinki: Asumispalvelusäätiö, 9–19.

Lazarus, R. S. 1991. Emotion and adaptation. New York: Oxford University Press.

Lieberman, M. A. & Snowden, L. R. 1993. Problems in Assessing Prevalence and Membership Characteristics of Self-help Group Participants. *The Journal of Applied Behavioral Science* 29 (2), 166–180.

Littlejohn, S. W. 2002. *Theories in Human Communication*. 7. painos. Belmont: Wadsworth.

Lähdesmäki, T., Hurme, P., Koskimaa, R., Mikkola, L. & Himberg, T. 2009. Menetelmäpolkuja humanisteille. Jyväskylän yliopisto, humanistinen tiedekunta. <<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/diskurssianalyysi>>. Viitattu 20.8.2012.

Mikkola, L. 2006. Tuen merkitykset potilaan ja hoitajan vuorovaikutuksessa. Jyväskylän Yliopisto. *Jyväskylä Studies in Humanities* 66. Väitöskirja.

Nylund, M. 1996. Suomalaisia oma-apuryhmiä. Teoksessa A-L. Matthies, U. Kotakari & M. Nylund (toim.) *Välittävät verkostot*. Tampere: Vastapaino, 193–205.

Nylund, M. 2000. *Varieties of Mutual Support and Voluntary Action. A Study of Finnish Self-Help Groups and Volunteers*. Helsinki: Finnish Federation for Social Welfare and Health.

Pekkala, E. 2000. Systemaattiset kirjallisuuskatsaukset. Teoksessa P. Voutilainen, H. Leino-Kilpi, T. Mikkola & A. Peiponen (toim.) *Hoitotyön vuosikirja 2001. Näyttöön perustuva hoitotyö*. Helsinki: Tammi, 58–68.

Potter, J. 2011. *Discursive Psychology and the Study of Naturally Occurring Talk*. Teoksessa D. Silverman (toim.) *Qualitative Research. Issues of Theory, Method and Practice*. 3. painos. London: Sage, 187–207.

Pudas-Tähkä, S-M. & Axelin, A. 2007. Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen aiheen rajausta, hakutermit ja abstraktien arviointi. Teoksessa K. Johansson, A.

Axelin, M. Stolt & R-L. Ääri (toim.) Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen. Turku: Turun yliopisto, 46–57.

Rains, S. A. & Young, V. 2009. A Meta-Analysis of Research on Formal Computer-Mediated Support Groups: Examining Group Characteristics and Health Outcomes. *Human Communication Research* 35 (3), 309–336.

Silver, R. C., Wortman, C. B. & Crofton, C. 1990. The Role of Coping in Support Provision. The Self-presentational Dilemma of Victims of Life Crises. Teoksessa B. R. Sarason, I. G. Sarason, & G. R. Pierce (toim.) *Social Support. An Interactional View*. New York: Wiley, 397–426.

Strauss, A. & Corbin, J. 1990. *Basics of Qualitative Research. Grounded Theory Procedures and Techniques*. Newbury Park: Sage.

Stake, R. E. 2000. Case Studies. Teoksessa N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (toim.) *Handbook of Qualitative Research*. 2. painos. Thousand Oaks: Sage, 435–454.

Stolt, M. & Routasalo, P. 2007. Tutkimusartikkelin valinta ja käsittely. Teoksessa K. Johansson, A. Axelin, M. Stolt & R-L. Ääri (toim.) *Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen*. Turku: Turun yliopisto, 58–70.

SunWolf, Dr. 2008. *Peer Groups: Expanding our Study of Small Group Communication*. Thousand Oaks: Sage.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 5. painos. Helsinki: Tammi.

Valkonen, T. & Laapotti, T. 2011. Katsaus ryhmän vuorovaikutuksen analysointimenetelmiin. Teoksessa M. Valo (toim.) *Prologi. Puheviestinnän vuosikirja 2011*. Jyväskylä: Prologos, 44–73.

Welch Cline, R. J. 1999. Communication in Social Support Groups. Teoksessa L. R. Frey, D. S. Gouran & M. S. Poole (toim.) *The Handbook of Group Communication Theory and Research*. Thousand Oaks: Sage, 516–538.

MATERIAALI

Adamsen, L. 2002. 'From victim to agent': The clinical and social significance of self-help group participation for people with life-threatening diseases. *Scandinavian Journal of Caring Sciences* 16 (3), 224–231.

Barton, E. 2004. The construction of legal consciousness in discourse: Rule and relational orientations toward the law in a disability support group. *Journal of Pragmatics* 36, 603–632.

Barton, E. L. 1999. Informational and interactional functions of slogans and sayings in the discourse of a support group. *Discourse & Society* 10 (4), 461–486.

Cawyer, C. S. & Smith-Dupre', A. 1995. Communicating social support: Identifying supportive episodes in an HIV/AIDS support group. *Communication Quarterly* 43 (3), 243–258.

Cerel, J., Padgett, J. H. & Reed, G. A. 2009. Support groups for suicide survivors: Results of a survey of group leaders. *Suicide & Life-Threatening Behavior* 39 (6), 588–598.

Coreil, J., Wilke, J. & Pintado, I. 2004. Cultural models of illness and recovery in breast cancer support groups. *Qualitative Health Research* 14 (7), 905–923.

Davis, D. R. & Jansen G. G. 1998. Making meaning of Alcoholics Anonymous for social workers: Myths, metaphors, and realities. *Social Work* 43 (2), 169–182.

Dean, R. G. 1995. Stories of AIDS: The use of narrative as an approach to understanding in an AIDS support group. *Clinical Social Work Journal* 23 (3), 287–304.

Dennis, M. R., Kunkel, A. & Keyton, J. 2008. Problematic integration theory, appraisal theory, and the Bosom Buddies breast cancer support group. *Journal of Applied Communication Research* 36 (4), 415–436.

Fish, W. W. 2006. Perceptions of parents of students with autism towards the IEP meeting: A case study of one family support group chapter. *Education* 127 (1), 56–68.

Gray, R., Fitch, M., Davis, C. & Phillips, C. 1997. A qualitative study of breast cancer self-help groups. *Psycho-oncology* 6 (4), 279–289.

Guise, J., Widdicombe, S. & McKinlay, A. 2007. 'What is it like to have ME?': The discursive construction of ME in computer-mediated communication and face-to-face interaction. *Health* 11 (1), 87–108.

Horton-Salway, M. 2004. The local production of knowledge: Disease labels, identities and category entitlements in ME support group talk. *Health* 8 (3), 351–371.

Hsieh, E. 2004. Stories in action and the dialogic management of identities: Storytelling in transplant support group meetings. *Research on Language & Social Interaction* 37 (1), 39–70.

Häggman-Laitila, A. & Pietilä, A-M. 2009. Preventive psychosocietal support groups: Parents' criteria for good quality. *Scandinavian Journal of Caring Sciences* 23 (2), 211–221.

Jones, A. C. 2004. Transforming the story: Narrative applications to a stepmother support group. *Families in Society* 85 (1), 129-138.

Liess, A., Simon, W., Yutsis, M., Owen, J. E., Piemme, K. A., Golant, M. & Giese-Davis, J. 2008. Detecting emotional expression in face-to-face and online breast cancer support groups. *Journal of Consulting & Clinical Psychology* 76 (3), 517–523.

Magen, R. H. & Glajchen, M. 1999. Cancer support groups: Client outcome and the context of group process. *Research on Social Work Practice* 9 (5), 541–554.

Mathews, H. F. 2000. Negotiating cultural consensus in a breast cancer self-help group. *Medical Anthropology Quarterly* 14 (3), 394–413.

Mohr, W. K. 2004. Surfacing the life phases of a mental health support group. *Qualitative Health Research* 14 (1), 61–77.

Moisio, R. & Beruchashvili, M. 2010. Questing for well-being at Weight Watchers: The role of the spiritual-therapeutic model in a support group. *Journal of Consumer Research* 36 (5), 857–875.

Rhine, K. A. 2009. Support groups, marriage, and the management of ambiguity among HIV-positive women in northern Nigeria. *Anthropological Quarterly* 82 (2), 369–400.

Roberts, L. J., Salem, D., Rappaport, J., Toro, P. A., Luke, D. A. & Seidman, E. 1999. Giving and receiving help: Interpersonal transactions in mutual-help meetings and psychosocial adjustment of members. *American Journal of Community Psychology* 27 (6), 841–868.

Schiff, M. & Bargal, D. 2000. Helping characteristics of self-help and support groups: Their contribution to participants' subjective well-being. *Small Group Research* 31 (3), 275–304.

Shadden, B. B. & Agan, J. P. 2004. Renegotiation of identity: The social context of aphasia support groups. *Topics in Language Disorders* 24 (3), 174–186.

Ussher, J., Kirsten, L., Butow, P. & Sandoval, M. 2006. What do cancer support groups provide which other supportive relationships do not? The experience of peer support groups for people with cancer. *Social Science & Medicine* 62 (10), 2565–2576.

Whatule, L. J. 2000. Communication as an aid to resocialization: A case study of a Men's Anger Group. *Small Group Research* 31 (4), 424–446.

Wolkomir, M. 2001. Emotion work, commitment, and the authentication of the self: The Case of gay and ex-gay Christian support groups. *Journal of Contemporary Ethnography* 30 (3), 305–334.

Wright, K. B. 1997. Shared ideology in Alcoholic Anonymous: A grounded theory approach. *Journal of Health Communication* 2 (2), 83–99.

Yaskowich, K. M. & Stam, H. J. 2003. Cancer narratives and the cancer support group. *Journal of Health Psychology* 8 (6), 720–737.

Liite 1: Tutkimusmateriaalin tiedot

NRO	TEKIJÄ(T)	OTSIKKO	VIISI	JULKAISIJA	MAA
1	Adamsen, L.	From victim to agent: The clinical and social significance of self-help group participation for people with life-threatening diseases.	2002	Scandinavian Journal of Caring Sciences	Tanska
2	Barton, E.	The construction of legal consciousness in discourse: Rule and relational orientations toward the law in a disability support group.	2004	Journal of Pragmatics	USA
3	Barton, E. L.	Informational and interactional functions of slogans and sayings in the discourse of a support group.	1999	Discourse & Society	USA
4	Cawyer, C. S. & Smith-Dupre, A.	Communicating social support: Identifying supportive episodes in an HIV/AIDS support group.	1995	Communication Quarterly	USA
5	Cerel, J., Padgett, J. H. & Reed, G. A.	Support groups for suicide survivors: Results of a survey of group leaders.	2009	Suicide & Life-Threatening Behavior	USA
6	Cerrell, J., Wilke, J. & Pintado, I.	Cultural models of illness and recovery in breast cancer support groups.	2004	Qualitative Health Research	USA
7	Davis, D. R. & Jansen G. G.	Making meaning of Alcoholics Anonymous for social workers: Myths, metaphors, and realities.	1998	Social Work	USA
8	Dean, R. G.	Stories of AIDS: The use of narrative as an approach to understanding in an AIDS support group.	1995	Clinical Social Work Journal	USA
9	Dennis, M. R., Kunkel, A. & Keyton, J.	Problematic integration theory, appraisal theory, and the Bosom Buddies breast cancer support group.	2008	Journal of Applied Communication Research	USA
10	Fish, W. W.	Perceptions of parents of students with autism towards the IEP meeting: A case study of one family support group chapter.	2006	Education	USA
11	Gray, R., Fitch, M., Davis, C. & Phillips, C.	A qualitative study of breast cancer self-help groups.	1997	Psycho-oncology	Kanada
12	Guise, J., Widdicombe, S. & McKinlay, A.	"What is it like to have ME?": The discursive construction of ME in computer-mediated communication and face-to-face interaction.	2007	Health	Iso-Britannia
13	Horton-Salway, M.	The local production of knowledge: Disease labels, identities and category entitlements in ME support group talk.	2004	Health	USA
14	Hsieh, E.	Stories in action and the dialogic management of identities: Storytelling in transplant support group meetings.	2004	Research on Language & Social Interaction	USA
15	Hägglman-Laitila, A. & Pietilä, A-M.	Preventive psychosocial support groups: Parents' criteria for good quality.	2009	Scandinavian Journal of Caring Sciences	Suomi
16	Jones, A. C.	Transforming the story: Narrative applications to a stepmother support group.	2004	Families in Society	USA
17	Lies, A., Simon, W., Yutis, M., Owen, J. E., Piemme, K. A., Golant, M. & Giese-Davis, J.	Detecting emotional expression in face-to-face and online breast cancer support groups.	2008	Journal of Consulting & Clinical Psychology	USA
18	Magen, R. H. & Gläichen, M.	Cancer support groups: Client outcome and the context of group process.	1999	Research on Social Work Practice	USA
19	Mathews, H. F.	Negotiating cultural consensus in a breast cancer self-help group.	2000	Medical Anthropology Quarterly	USA
20	Mohr, W. K.	Surfacing the life phases of a mental health support group.	2004	Qualitative Health Research	USA
21	Moiso, R. & Beruchashwill, M.	Questing for well-being at Weight Watchers: The role of the spiritual-therapeutic model in a support group.	2010	Journal of Consumer Research	USA
22	Rhine, K. A.	Support groups, marriage, and the management of ambiguity among HIV-positive women in northern Nigeria.	2009	Anthropological Quarterly	Nigeria
23	Roberts, L. J., Saleem, D., Rappaport, J., Toro, P. A., Luke, D. A. & Seidman, E.	Giving and receiving help: Interpersonal transactions in mutual-help meetings and psychosocial adjustment of members.	1999	American Journal of Community Psychology	USA
24	Schiff, M. & Bargal, D.	Helping characteristics of self-help and support groups: Their contribution to participants' subjective well-being.	2000	Small Group Research	Israel
25	Shadden, B. B. & Agan, J. P.	Renegotiation of identity: The social context of aphasia support groups.	2004	Topics in Language Disorders	USA
26	Ussher, J., Kirsten, L., Butow, P. & Sandoval, M.	What do cancer support groups provide which other supportive relationships do not? The experience of peer support groups for people with cancer.	2006	Social Science & Medicine	Australia
27	Whitule, L. J.	Communication as an aid to resocialization: A case study of a Men's Anger Group.	2000	Small Group Research	USA
28	Wolkmir, M.	Emotion work, commitment, and the authentication of the self: The Case of gay and ex-gay Christian support groups.	2001	Journal of Contemporary Ethnography	USA
29	Wright, K. B.	Shared ideology in Alcoholics Anonymous: A grounded theory approach.	1997	Journal of Health Communication	USA
30	Yaskowich, K. M. & Stam, H. J.	Cancer narratives and the cancer support group.	2003	Journal of Health Psychology	Kanada

Liite 2: Tutkimuksissa tarkastellut ilmiöt ja saadut tulokset

TEEMA	NRO TUTKIMUKSESSA TARKASTELTU ILMIÖ	TUTKIMUKSEN TUOTTAMAT TULOKSET
RYHMÄ VUOROVAIKUTUKSEN KONTEKSTINA	5	vertaistutkimuksen ominaisuudet Ryhmät ovat rakenteelta, ohjaukselta ja tapaamisien luonteelta hyvin heterogeenisiä Ryhmät ovat pieniä (alle 10 henkilöä), ne tapaavat kuukausittain ja ovat kaikille avoimia Ryhmien määrä on kasvussa ja viikot useammat niistä toimivat vertaisohjaajan johdolla ilman sponsoria Kokemuksen jakaminen koetaan ryhmien tärkeimmäksi sisällöksi
	20	vertaistutkimuksen elinkeari
	30	vertaistutkimus sosiaalisena tilana
	1	vertaistutkimuksen sosiaalinen merkitys
	15	laatukselliset vertaistutkimukset
	10	tyytyväisyys ryhmän kokoontumisiin
	11	vertaistutkimuksen prosessit ja rakenteet
	18	ryhmäprosessin vaikutus potilaan terveydentilaan
	19	ryhmässä jaetun kulttuurin neuvottelemisen
	6	ryhmän kannattama sairauden ja paraneen kulttuurinen malli
2	tiedonvälityksen muodostuminen diskursseissa	
3	toisto instituutionalissa diskursseissa	
13	professionaalisuuden osoittaminen puheessa	
12	ikäistysten konstruoinnin diskursseissa (ZF ja online-vertailu)	
9	diskursseissa tuotettu sosiaalinen tuki ja selviytyminen	
27	vuorovaikutus uudelleenorganisointivälineinä	
29	jaetun ideologian vaikutus paraneeseen	
28	jaettujen tunteiden vaikutus stouutumiseen	
8	narratiivien käyttö ymmärryksen luomisessa	
16	narratiiviset sovellukset vertaistutkimuksessa	
RYHMÄN VAIKUTUS YKSILÖÖN	4	sosiaalisen tuen rooli vertaistutkimuksessa
24	vertaistutkimuksen auttavat piirteet ja niiden vaikutus hyvinvointiin	
17	emotonaalisten ilmaisujen tunnistaminen (ZF ja online-vertailu)	
21	vertaistutkimuksen toimintamallin vaikutus hyvinvointiin	
22	elämän muuttokäsitteiden hallinta vertaistutkimuksen avulla	
26	vertaistutkimuksen ja muiden supportiivisten suhteiden erojen vertailu	
23	interpersonaalisen avun (vuorovaikutuksen) auttavat vaikutukset	
14	identiteetin konstruointi tarinankerronnan kautta	
25	identiteetin uudelleenmuodostaminen	
7	normatiivisen narratiivisen yhteisön vaikutus identiteettiin	
RYHMÄN SISÄISET PROSESSIT	11	ryhmä välittää sekä emotionaalista (kokemukset, kontaktit, ymmärrys, toivo, nauru) että tiedollista ja käytännön tukea ryhmä nähdään linkkinä läheisten ja yhteiskunnan välillä ryhmäprosessista nousi esille kuolessa koettujen tunteiden hallinnon ja toiminnan laajuuden suhteen ryhmätoiminta vähentää emotionaalista uupumusta ja eristyneisyyttä tärkeimpänä ryhmäprosessina koheesio, toivo, altruismi ja universaalisuus ryhmä rakentaa näkökulman, kongnitiivisen dissonanssin kautta ryhmän toiminnan houkuttelevuus riippuu sen edustaman kulttuurisen näkökulman yhteensopivuudesta yksilön tapaisiin nähtöihin ryhmäkulttuuri sisältää ryhmän narratiivin, metaforat, ryhmäprosessit, toiminnassa koettua hyödytä ja ristiriidat ryhmän diskursseissa muodotetaan tiedonvälitystä mm. vertailun, rinnastamisen, narratiivien sekä toiston avulla ryhmässä käytetyt sanonnat ja niiden toisto vaikuttavat sisäiseen lisäksi myös siihen liittyviä arvoja ja asenteita ryhmän diskursseissa haetaan hyväksyntää "omalle tiedolle" asiantuntijuuden ja kokemuksen taapainotellussa keskenään sekä online- että kasvokkainhyväksyntää ilmentee samankaltaisia, ristiriitaisia käsitysrakenteita kyseessä olevasta tilanteesta ryhmän diskursseissa käytetään runsaasti erityisesti problemaattisen integraation mukaisia epävarmuuden vähentämisen keinoja ryhmässä jaettujen symbolien, sääntöjen ja tarinoiden kautta jäsenten välille muodostuu jaettu tietoisuus ja koheesio kieli, rituaalit ja omien tarinoiden jakaminen muiden kanssa luovat ryhmään kulttuurin ryhmässä jaettuihin tarinoihin vastataan neuvoilla, empatialla, kannustuksella tai omilla tarinoilla jaetuista tarinoista löytyvät samankaltaisuudet lisäävät ryhmän koheesioa ryhmässä tapahtuva ihmisten väläinen vuorovaikutus on tärkeä väylä ideologian jakamiseen ja luuruttamiseen ryhmä toimii kontekstina, jossa jäsenet voivat parantaa käsityksään maailmasta tulkitsemalla elämäntapahtumiaan uudelleen ryhmän tuomat emotionaaliset kokemukset pohtavat ideologisen yhteiskulttuurin rakentumisen ryhmässä rakennettu ideologia mahdollistaa jäsenille tilanteen, merkityksen ja itsensä uudelleenmäärittelyn ryhmässä käytetään tarinointia laimentamaan elämän negatiivisia piirteitä sekä ylläpitämään omaa eloyttä ja identiteettiä tarinat mahdollistavat yhteisön luomisen ja vastavuoroisen osallistumisen jaettuihin kokemuksiin ryhmä on sosiaalinen ja psykologinen ympäristö, jossa voi jakaa ja rekonstruoida oma tarinointi ja ymmärtää laajemman kulttuurin vaikutuksia tarinoiden avulla ryhmän jäsenet määrittelevät itsensä uudelleen ja siten edistävät omaa hyvinvointiaan ryhmässä jaetut tarinat tuottavat jaetun empatian lisäksi uusia rooleja sekä keinoja selvitää ellettyä kokemuksia
4	vertaistutkimuksen tuen rooli vertaistutkimuksessa	
24	vertaistutkimuksen auttavat piirteet ja niiden vaikutus hyvinvointiin	
17	emotonaalisten ilmaisujen tunnistaminen (ZF ja online-vertailu)	
21	vertaistutkimuksen toimintamallin vaikutus hyvinvointiin	
22	elämän muuttokäsitteiden hallinta vertaistutkimuksen avulla	
26	vertaistutkimuksen ja muiden supportiivisten suhteiden erojen vertailu	
23	interpersonaalisen avun (vuorovaikutuksen) auttavat vaikutukset	
14	identiteetin konstruointi tarinankerronnan kautta	
25	identiteetin uudelleenmuodostaminen	
7	normatiivisen narratiivisen yhteisön vaikutus identiteettiin	

Liite 3: Tutkimuksissa käytetyt menetelmät

NRO	RYHMÄÄ YHDISTÄVÄ TEKIJÄ	TUTKIMUKSESSA TARKASTELTU ILMIÖ	LÄHESTYMISTAPA	TUTKIMUSMENETELMÄ	AINEISTONKERUU
1	useita eriaiheisia ryhmiä	vertaistutkimuksen sosiaalinen merkitys	laadullinen	laadullinen tutkimus	haastattelut
2	erityskoulutuslaki	tiedostumisuuden muodostuminen diskurssissa	laadullinen	laadullinen tutkimus	observointi, haastattelut
3	erityskoulutuslaki	toisto institutionaalisessa diskurssissa	laadullinen	diskurssianalyysi	observointi, nauhoitukset
4	HIV	sosiaalisen tuen rooli vertaistutkimisessa	laadullinen	etnografia / grounded theory	observointi
5	itsemurha	vertaistutkimuksen ominaisuudet	määrällinen	survey	kysely
6	rintasyöpä	ryhmän kannattama sairauden ja paranemisen kulttuurinen malli	laadullinen	etnografia / teemoittelu	observointi, haastattelut
7	alkoholismi	normatiivisen narratiivisen yhteisön vaikutus identiteettiin	jäsentelevä	katsaus	kirjallisuus, kokemukset
8	homous	narratiivinen käyttö ymmärryksen luomisessa	kuvaileva	case study	observointi
9	erityskoulutuslaki	diskurssissa tuotettu sosiaalinen tuki ja selvityminen	määrällinen	problematic integration, appraisal theory / IPA	observointi, nauhoitukset
10	rintasyöpä	tyytyväisyys ryhmän kokoontumisiin	laadullinen	case study	haastattelu
11	ME	vertaistutkimuksen prosessit ja rakenteet	laadullinen	laadullinen tutkimus	haastattelu
12	ME	käsitysten konstruointi diskurssissa (2f ja online-vertailu)	laadullinen	laadullinen tutkimus	nauhoitukset
13	elinsiirto	professionaalisuuden osoittaminen puheessa	laadullinen	diskurssiivinen psykologia	nauhoitukset
14	perhetilanne	identiteetin konstruointi tarinanäkemyksen kautta	laadullinen	etnografia / grounded theory	observointi, nauhoitukset
15	perhetilanne	laatuksittaiset vertaistutkimukset	laadullinen	laadullinen tutkimus	haastattelu
16	rintasyöpä	narratiiviset sovellukset vertaistutkimuksessa	kuvaileva	case study	ei tietoa
17	syöpä	emotionaalisten ilmaisujen tunnistaminen (2f ja online-vertailu)	määrällinen	vertaileva tutkimus	nauhoitukset
18	rintasyöpä	ryhmäprosessin vaikutus potilaan terveydentilaan	määrällinen	survey	kysely
19	mielisairaus	ryhmässä jaetun kulttuurin neuvottelemisen	kuvaileva	case study	observointi, haastattelut
20	HIV	vertaistutkimuksen elinkaari	laadullinen	etnografia / teemoittelu / sisällönanalyysi	observointi, haastattelut
21	painonvartijat	vertaistutkimuksen toimintamallin vaikutus hyvinvointiin	laadullinen	case study	observointi, haastattelut
22		elämän monimutkaisuuden hallinta vertaistutkimuksen avulla	kuvaileva	case study	haastattelut
23	mielisairaus	interpersonaalisen avun (vuorovaikutuksen) auttavat vaikutukset	määrällinen	monimenetelmät (SCL-90-R, SAS-SR, IRAS, MHOS, PNI)	observointi, haastattelut
24	useita eriaiheisia ryhmiä	vertaistutkimuksen auttavat piirteet ja niiden vaikutus hyvinvointiin	määrällinen	survey	kysely
25	afasia	identiteetin uudelleenmuodostaminen	jäsentelevä	case study	ei tietoa
26	syöpä	vertaistutkimuksen ja muiden supportiivisten suhteiden erojen vertailu	laadullinen	laadullinen tutkimus	observointi, haastattelu
27	väkivalta	vuorovaikutus uudelleen sosiaalistumisen välineenä	kuvaileva	case study	observointi
28	homous	jaettujen tunteiden vaikutus sitoutumiseen	laadullinen	etnografia / grounded theory	observointi, haastattelut
29	alkoholismi	jaetun ideologian vaikutus paranemiseen	laadullinen	etnografia / grounded theory	observointi, haastattelut
30	syöpä	vertaistutkimus sosiaalisena tilana	laadullinen	grounded theory	haastattelut